

Skalica 1918

*Spomienky na príchod a pôsobenie
dočasnej vlády pre Slovensko*

Skalica 1918

Spomienky na príchod a pôsobenie dočasnej vlády pre Slovenskó

Skalica 2008

Úvodom

Mesto Skalica si s hrdosťou pripomína historické udalosti novembra 1918, keď sa Skalica po vzniku Československej republiky na krátku dobu stala sídlom Československej dočasnej vlády pre Slovensko, prvej slovenskej vlády v histórii slovenského národa. Spravidla v desaťročných intervaloch organizujú kultúrno-spoločenské zariadenia mesta spolu s regionálnymi i celoslovenskými inštitúciami spomienkové podujatia a konferencie, aby sprítomnili a ďalším generáciám priblížili podiel a historický význam Skalice pri tomto významnom medzníku formovania a vzniku nášho dnešného moderného slovenského národa.

Pri príležitosti 50. výročia príchodu dočasnej vlády do Skalice vydalo v roku 1968 Záhorské múzeum publikáciu Skalica 1918. Spomienky na príchod a pôsobenie dočasnej vlády pre Slovensko, ktorá sa však nedostala k čitateľom a takmer celý náklad bol na základe nariadenia odstránený.

V jesenných mesiacoch roku 2008 sa v Skalici pri príležitosti 90. výročia príchodu dočasnej vlády a pri príležitosti výročí viacerých historických udalostí uskutočnia dve konferencie. Mesto Skalica, Záhorské múzeum v Skalici, Štátny

archív Bratislava, pobočka Skalica a Vojenský historický ústav Bratislava organizujú seminár Skalica 1918 a Stredoeurópska vysoká škola v Skalici konferenciu Tri veľké výročia československých dejín: 1918, 1948 a 1968.

Mesto Skalica inicializovalo myšlienku vydať sprievodný materiál vo forme upravenej reedície publikácie Skalica 1918 a oživiť snahu Záhorského múzea spred štyridsiatich rokov, ktorá sa stiahnutím publikácie minula účinkom. Zostavovatelia zaradili do pôvodnej publikácie rozsiahlu štúdiu Štefana Janšáka a spomienky Ivana Dérera, členov dočasnej vlády, napísané s päťdesiatročným odstupom. Doplnili ich reportážami a správami z úradného vestníka dočasnej vlády Sloboda, úryvkami zo Šrobárovho diela Osvobodené Slovensko a z práce Spomienky na vojnu a prevrat Jána Duriša Frndáka s presvedčením, že takýmto spôsobom najlepšie sprítomnia atmosféru pamätného roku 1918.

Od vydania v roku 1968 vyšli viaceré práce analyzujúce a hodnotiace udalosti roku 1918, napriek tomu sme pôvodný výber ponechali a doplnili len niekoľkými aktuálnymi reáliami zo skalického prostredia.

Šiesty november r. 1918 patrí k najslávnejším dňom v dejinách slovenského národa. Len v udalostiach viažúcich sa na vznik, organizovanie a obranu stredovekých štátov možno mu hľadať rovnocenného partnera. V ten deň, v ono chmúrne novembrové ráno, prišli do Skalice štyria oficiálni predstaviteľia, aby prevzali a viedli verejné veci nového štátu, prišli v sprievode veľkého a oduševeneného zástupu, ktorý sa k nim v Hodoníne a v Holíči pripojil, podporujúc a schvaľujúc ich podnikanie a ich krok. Z tvári ludí žiarili nekonečná radosť a nadšenie. Bielo-modro-červené zástavy viali z verejných budov i súkromných domov. Krojové skupiny, zložené z mládencov i dievčeniek, zaujímali hrdo postavenie v prvých radoch tisíchlávového sprievodu. Už sa nemuseli hanbiť za svoj ľudový oblek, ktorý bol dovtedy predmetom výsmechu nepriateľov národa. Veselé piesne, podložené búrlivou muzikou, ozývali sa zo všetkých kútov malého mesta. A v tomto nadšení prekypujúcim ovzduší odzneli na námestí ohníve reči, ktorých prednášatelia zvestovali koniec tisícročného ujarmenia a predkladali poslucháčom bilanciu našich vojenských a diplomatických úspechov v Európe, v Amerike a Ázii. Týmito rečami zmenila sa jednoduchá brána, postavená pri vstupe do mesta a vítajúca účastníkov sprievodu, na triumfálny oblúk, akým sa mohlo honosiť len Forum romanum. Mesto, naplnené čerstvými farbami jara, hoci zima stála predo dvermi, veselý spev, zmiešaný s radostnými výkrik-

mi nadšenia, usmiate tváre, z ktorých sem-tam skanula slza hlbokejho citového vzrušenia, všetko to hlásalo zázrak, ktorého sa náš národ po nekonečne dlhom otroctve stal účastným. Zázrakom tým bol novozrodený štát. Príchod československej vlády do Skalice dňa 6. novembra 1918 možno zrovnáť v našom národnom meradle a s ohľadom na náš historický vývoj - s najvýznamnejšími udalosťami svetových dejín, ako je založenie Ríma, porážka Hunov na Katalaunských poliach, oslobodenie strednej Európy od tureckého panstva, ústup Napoleona od Moskvy alebo víťazstvo Sovietskej armády pri Stalingrade.*)

Šiesty november, ilustrovaný príchodom dočasnej vlády do Skalice, je vonkajším symbolom dvoch veľkých historických udalostí. Na jednej strane tento dátum hlása, že sa realizovali všetky kroky, smerujúce k oslobodeniu Slovenska, že sa rozpadlo staré feudálne Uhorsko, ktoré bolo po stáročia väzením národa; na druhej strane sa ním dokumentuje spojenie Čechov a Slovákov v novom spoločnom štáte. Vstup predstaviteľov československej vlády, hoci len dočasnej, na pôdu Slovenska je dôležitým článkom v reťazi oslobodzovacích akcií. Aby sme jeho význam mohli náležité oceniť, treba sa zoznámiť aspoň zbežne s politickými a vojnovými udalosťami predchádzajúcich dvoch rokov, ktoré vyvrcholili utvorením samostatného československého štátu.

*) Takto pozera na štátny prevrat z októbra a novembra 1918 aj posledný zahraničný minister Rakúsko-Uhorska. Gróf Július Andrássy. Menuje ho, pravda, zo svojho hľadiska a zo stanoviska zanikajúcej habsburskej ríše „najväčšou katastrofou svetových dejín“. Pozri jeho spis Diplomácia és világháború, Budapešť (vyd. po r. 1918), str. 217.

ZAHRANIČNÝ ODBOJ

Do jarných mesiacov r. 1917 zápas na európskych bojiskách bol nerozhodný. Obrat nastáva, keď 6. apríla vypovedali Spojené štátu vojnú Nemecku. Voči Rakúsku však zachovali i naďalej neutralitu, ba s Viedňou sa rokovalo i o separátny mier. Z prípadného úspechu tohto zbližovania hrozilo zachovanie starého stavu v habsburskej države a preto československý zahraničný odboj pracoval po celý rok propagáčne na tom, aby Spojené štátu revidovali svoj pomer k Rakúsku, čo sa skutočne i stalo. Dňa 7. decembra 1917 vstúpili do vojny i s Rakúskom.

Amerika ústami svojho prezidenta Wilsona formulovala zakrátka potom vojnové ciele, za ktoré išla bojovať; stalo sa to jeho posolstvom k svetovej verejnosti z 8. januára 1918. Stanovisko Spojených štátov je zhrnuté v štrnásťich bodoch, z ktorých desiaty zní nasledovne: „Národom Rakúsko-uhorskej ríše musí sa poskytnúť možnosť voľného autonómneho vývoja.“ Táto príliš široká požiadavka neuspokojila vedúcich činiteľov našho zahraničného odboja. Sami nemohli na Wilsonovo posolstvo reagovať, pretože boli vtedy iba súkromnými osobami. Podarilo sa im však vsunúť československé stanovisko do odpovede spojencov (Francúzsko, Anglicko, Taliansko), ktorú odovzdali Spojeným štátom už 10. januára. V tejto odpovedi uvádzajú medzi podmienkami mieru aj osloboodenie Čechoslovákov od cudzej nadvlády.

V diplomatických akciách nášho zahraničného odboja, podnikaných r. 1917 a v prvých mesiacoch r. 1918, vytvoril sa pojem československého národa, ktorý viedol neskôr k diferenciám medzi Čechmi a Slovákm. Z politických dôvodov však stal sa tento krok priam životnou nutnosťou. Jedine vyhlásením Slovákov za nedeliteľnú časť českého národa na podklade jazyka a mnohostranných kultúrnych tradícií získal sa titul na osloboodenie Slovenska a jeho pojatie do rámca nového štátu. Ináč, keby boli Česi a Slováci vystupovali pri budovaní štátnej jednoty ako dva odlišné národy, ktokoľvek sa mohol pýtať, najmä zástanci integrity Uhorska, a pravda, Maďari sami, akým právom a na základe čoho idú Česi oslobozovať iný, cudzí národ, ktorý si to možno ani neželá.

Ďalším dôležitým krokom v zápase o samostatnosť bol kongres utlačených národností Rakúsko-Uhorska, ktorý sa konal v dňoch 8. až 11. apríla 1918 v Ríme. V boji proti Rakúsku nestáli už teraz iniciátori našich zahraničných akcií osamotení, ale sa mohli oprieť aj o Srbov, Chorváтов, Slovincov, Poliakov, Talianov i Rumunov, idúcich za rovnakým cieľom.

V prvých mesiacoch r. 1918 vláda Francúzska a Talianska uznala československé zahraničné vojská ako armádu, bojujúcemu po boku spojencov. V polovici r. 1918 dali tieto vlády spoločne s vládou anglickou vojenskej aliancii s rodiacim sa Československom aj silnú politickú základňu. Uznali Československú národnú radu v Paríži za vládu de facto. To isté urobili aj Spojené štaty dňa 2. septembra vo forme ešte oveľa slávostnejšej. Tým spojenci do istej miery predbehli aj organizátorov nášho zahraničného odboja, alebo aspoň im vyšli v ústrety, keďže títo sa vyhlásili za legitimnú vládu až dňa 26. septembra.

Politické a vojenské udalosti v septembri a októbri r. 1918 valili sa takou rýchlosťou, že z odstupu päťdesiatich rokov sa pozorovateľovi vidí, akoby organizátori československého zahraničného odboja s nimi ani nestačili udržiavať krok. Na druhej strane však vzniká dojem, že svojou trojročnou organizačnou prácou stvorili taký aparát, ktorý za nich pracoval samočinne. Ináč by sme dosť ľahko vysvetlili, že francúzska vláda ústami svojho zahraničného ministra Stephena Pichona uznala plnoprávny a samostatný Československý štát a jeho vládu už 15. októbra a Deklarácia o nezávislosti Čechoslovákov, predostretá paríž-

skou Národnou radou Spojeným štátom, je datovaná až 17. októbra. Tieto dve udalosti znamenajú kulmináciu politickej, propagačnej i diplomatickej činnosti zahraničného odboja a jeho konečné víťazstvo

Pichon sa vyslovil neobyčajne lichotivo o kvalitách československého národa, prorokujúc mu skvelú budúcnosť a Spojené štaty zmenili stanovisko v otázke svojho pomeru k Rakúsku. Wilson vo svojej odpovedi na Deklaráciu o nezávislosti vyhlásil už nasledujúci deň po jej vydaní (18. októbra), že opravuje desiaty bod svojho posolstva zo dňa 8. januára. Podkladom mieru už nemôže byť len autonómia rakúsko-uhorských národností, ale ich úplné odtrhnutie od Rakúska a organizovanie sa vo vlastných národných štátoch.

Za Francúzskom a Amerikou nasledovali potom rýchlym sledom aj ostatní spojenci. Anglicko uznalo nový československý štát dňa 23. októbra, Taliansko, Belgicko a Grécko 24. októbra. Politickému tlaku spojencov muselo sa podrobniť i Rakúsko-Uhorsko, ktoré po úplnom rozklade svojich armád, tiež uznalo dňa 27. októbra ústami svojho zahraničného ministra Andrássyho právo Čechov a Slovákov na samostatnosť.

DOMÁCE AKCIE V ZÁUJME OSLOBODENIA

Dňa 7. novembra 1916 Wilsona opäťovne zvolili za prezidenta Spojených štátov. Zakrátka po prevzatí úradu (21. decembra) obrátil sa na európske bojujúce národy s dotazom o podmienkach prípadného mieru. Na tento iniciatívny krok odpovedali spojenci už dňa 12. januára 1917 spoločnou nótou. Vedeniu nášho zahraničného odboja podarilo sa do textu nótby dostať požiadavku, aby Čechoslovenskí boli oslobodení od rakúsko-uhorskej nadvlády.

Vtedy ešte nebola práca zahraničného odboja patrične koordinovaná s domácim politickým vedením národa. Preto v mene predsedníctva zväzu českých poslancov ohradili sa dňa 30. januára Staněk, Šmeral a Maštálka proti zásahu z cudziny do domáčich českých vecí zvláštnym prejavom, podaným rakúskemu zahraničnému ministru grófovi Czerninovi. Signatári prejavu odmietajú osloboodenie Čechov a Slovákov spojencami a vyslovujú úplnú lojalitu voči Rakúsku, pretože vraj jedine v jeho rámci vidia zabezpečenú budúcnosť národa. Pojatie Slovenska do rámca oslobodzovacej akcie pôsobilo nekonečné ťažkosti priam tak v zahraničí, ako i doma. Preto hľadám vyznel prvý prejav českého politického vedenia odmietavo. Veď proti pripojeniu Slovenska k Čechám bol aj univerzitný profesor dr. Jozef Pekár, ktorý sa tešil doma veľkej autorite nielen ako historik, ale

i ako expert v politických a v sociálnych otázkach. Zväz českých poslancov však opravil svoj politicky nesprávny krok štátoprávnym vyhlásením zo dňa 30. mája 1917, v ktorom sa úplne stotožňuje so zahraničným vedením odboja. Na politických dejateľov istotne nebola bez vplyvu deklarácia českých spisovateľov zo dňa 19. mája, ktorá tlmočila nielen náladu, ale i požiadavky národa.

Dňa 12. júna odmietol Clam-Martinic menom rakúskej vlády požiadavku českých poslancov zo dňa 30. mája, ale Zväz už zostal na nastúpenej ceste a išiel po nej priam tak bezpečne ako i rýchlo. D r. Adolf Stránský odpovedal hneď Martinicovi v otvorenej debate a vyhlásil, že národné problémy nebudú sa riešiť v Rakúskom parlamente a František Staněk, ako predsedu Zväzu, odoprel dňa 26. júna hlasovať pre akékoľvek vládne návrhy. Prášek, Zahradník a Bechyně vyslovili sa na tom istom zasadnutí proti dualizmu a žiadali zriadenie národných štátov.

Rakúska vláda nemohla sa vyhnúť tlaku vojnových udalostí a diplomatických úspechov československého zahraničného odboja. Veľkou oporou pre rodiaci sa československý štát bolo i stanovisko Rusov pri rokovaní brest-litevského mieru, ktorí sa dňa 25. decembra 1917 postavili za princíp sebaurčenia národov.

Hned od začiatku roku 1918 pokračovali veľmi rýchlym tempom domáce akcie, smerujúce k zjednoteniu Čechov a Slovákov, čím sa účinne podoprel zahraničný odboj. Generálny snem českých zemí (Čechy, Morava, Sliezsko), zvolaný na deň 6. januára do Prahy, vytýčil nastávajúcej politickej práci veľmi presný a podrobny program nielen pokiaľ išlo o domáce veci, ale aj o vzťahy k zahraničiu. V uznesení sa venuje Slovákom a Slovensku zvláštna pozornosť a vyslovuje sa celkom kategorická požiadavka ich odlúčenia od Uhorska a spojenia v spoločnom štáte s Čechmi.

Na uznesenie generálneho snemu, ktoré sa opieralo o historické právo českého národa i o súčasnú ústavu troch českých zemí, reagoval rakúsky zahraničný minister Czernin dňa 2. apríla, snažiac sa vrazit klin medzi národ a jeho vodcov. Český ľud je vraj verný monarchii, iba jeho predstavitelia na krajinských snenoch a v Ríšskej rade vedú ho po cestách odboja a zrady.

Česi dali Czerninovi veľmi jasné odpoveď už dňa 13. apríla. Národná prísaha obrovských zástupov, ktoré sa zišli do Prahy zo všetkých končín českej vlasti

a na ktorej sa zúčastnili aj Juhoslovania, mohla ho presvedčiť, že sa stal obeťou sebasklamu. Slovensko začlenilo sa do mocného prúdu oslobodzovacích akcií svojimi zvláštnymi prejavmi. Dňa 1. mája 1918 usporiadali robotníci v Liptovskom Sv. Mikuláši verejnú schôdzku, na ktorej vystúpil ako rečník dr. Vavro Šrobár a kde sa jednomyselne prijala zásada sebaurčenia národov a žiadala sa jej aplikácia i na Slovákov. Stanovisko zhodné s mikulášskym manifestom tlmočil v dňoch 16.-20. mája Pavel Országh Hviezdoslav na jubilejnej slávnosti Národného divadla v Prahe, dodávajúc svojim slovám významu a váhy vlastnej osobou i krásnou rečníckou formou, do ktorej ich obliekol.

Už nechýbalo nič iné, len aby sa k týmto prejavom pripojil aj oficiálny orgán slovenský, to jest národná strana s organizačným centrom v Martine. To sa stalo dňa 24. mája. Prítomní členovia strany, počtom 25, na čele s jej predsedom Matúšom Dulom, položili jadro svojho uznesenia do požiadavky, aby sa Česi, Moravania a Slováci zjednotili v jednom štáte, čo sa oznamilo aj do Prahy.

Česi dali svojmu bojkotu viedenského parlamentu aj navonok určitú formu. Dňa 13. júla utvoril sa československý národný výbor v Prahe, ktorý nielen pre�zal agendu odumierajúceho Zväzu, ale už i vo svojom pomenovaní dal najavo, že do rámca svojich politických akcií zahrnuje i Slovákov. Udalosti na bojiskách a na diplomatickej šachovnici nepokročili však vtedy ešte tak ďaleko, aby sa Slováci zúčastnili vlastnými zástupcami na prácach výboru. Nahradili ich predbežne osvedčení znalci slovenských vecí ing. Jozef Rotnágl, Rudolf Pilát, dr. Alojz Kolísek a ing. Záruba-Pfeffermann.

Podľa pražského vzoru chystala sa i na Slovensku podobná dočasná organizácia. Dňa 22. septembra vydal Matúš Dula obežník, adresovaný členom Slovenskej národnej strany, v ktorom navrhoval utvorenie Slovenskej národnej rady, k čomu však došlo až 30. októbra.

Medzitým v mesiaci októbre valili sa nezadržiteľným tempom udalosti, ktoré znamenali úplný rozpad Rakúska-Uhorska. Stanék, predseda formálne ešte existujúceho Zväzu, vyhlásil dňa 2. októbra v rakúskom parlamente, že Československá národná rada v Paríži je najvyšší orgán československej armády a za-stupuje národ navonok, voči spojencom. Menom tohože Zväzu povedal poslanec Záhradník dňa 9. októbra, že Čechoslováci definitívne opúšťajú viedenský parlament a navždy rušia akékoľvek zväzky s Rakúskom. Ferdiš Juriga predniesol dňa 19. októbra v uhorskom parlamente reč asi v tom istom zmysle. Odoprel uhorskej vláde titul a právo rozhodovať o osudoch slovenského národa a žiadal preň právo sebaurčenia v plnom rozsahu. Na Slovensku vyvrcholili tieto akcie valným zhromaždením národnej strany, zvolaným na deň 30. októbra do Martina. Zúčastnilo sa ho asi 300 ľudí. Jeho dielom je známa deklarácia, ktorou si Slováci robia nárok na právo sebaurčenia a vyhlasuje sa jednota československého národa.

PRVENSTVO SKALICE PRI ZJEDNOCOVANÍ ČECHOV A SLOVÁKOV. POLITICKÁ ATMOSFÉRA UHORSKA POČAS PREVRATOVÝCH DNÍ R. 1918

Volba Skalice za sídlo prvej slovenskej vlády nebola vecou náhody. Padali pri nej na váhu ohľady dopravné, bezprostredné susedstvo s Moravou, jazyková i národná jednota pohraničného obyvateľstva, ktorú ani tišícročné politické rozlúčenie nevedelo odstrániť a, pravda, ohľady strategické pri chystanom nástupe našich vojsk od západu, určených na zabezpečenie pokoja. Pacifikačná a konsolidačná akcia armády i úradníckeho zboru prichádzajúceho z Čiech a Moravy bola by narazila na odpor, alebo aspoň na nezáujem, prípadne na pasívnu rezistenciu, keby jej nebola predchádzala dlhorocná príprava na možnosť takého šťastného prevratu, aký nastal v októbri a novembri, r. 1918.

Pokial' ide o rozumové a mravné dispozície, tvoriace predpoklad na zlúčenie Slovákov a Čechov v jednom štále, Skalici patrilo prvenstvo. Ona uvádzala do života po celé devätnásť storočie prácou a zásahom viacerých v nej usadených alebo k nej gravitujúcich vlastencov jazykové, hospodárske i spoločenské výdobytky, ktoré tvorili základ československého zblíženia. Táto činnosť vyvrcholila Blahovým Hlasom na rozhraní dvoch storočí, jeho kultúrnou, hospodárskou i politickou prácou sústredenou v Skalici. V druhej polovici 19. storočia ponímal sa jednota Čechov a Slovákov u nás doma i v Prahe iba na základe jazykovej príbuznosti. Literárna vzájomnosť pokladala sa za vrchol,

kde až možno dospiť. Od Blahovho vystúpenia sa táto uzučká zjednocovacia základňa zmenila na pracovisko predstaviteľov všetkých odborov ľudskej činnosti. Blaho pochopil - a v tom je hádam jadro i vrchol jeho reformného vystúpenia -, že pri vstupe do 20. storočia púhy jazyk nemôže byť organizačnou základňou národa. Výchova pre praktický život, zveľaďovanie poľnohospodárstva i remesiel, uvádzanie obchodu aj na dedinu, politické uvedomovanie ľudu s poukazom na české analógie a s odvolaním sa na české vzory ... všetky tieto problémy každodenného života volali v Skalici po riešení, vďaka Blahovej iniciatíve. Už sama zemepisná poloha predurčila mesto, aby sa stalo široko otvoreným oblokom, umožňujúcim pohľad z čisto agrárneho a polofeudálneho Uhorska do priemyselne sa rozvíjajúceho západu.

V tomto novom myšlienkovom ruchu pripadla i slovenskému ľudu na Záhorí a v okolí Trnavy nová úloha. Prestal byť pasívnym predmetom obdivu básnikov a romancierov a stal sa priamym účastníkom reforiem vychádzajúcich zo Skalice. V Skalickom kraji, i na celom juhozápadnom Slovensku, stál ľud svojím vzdelaním, jazykom i svojou mentalitou bližšie k ideálom československej štátnej jednoty než kdekoľvek inde u nás.

Také boli vnútorné pomery, favorizujúce príchod prvej slovenskej vlády do Skalice. Aké boli tie vonkajšie? Udalosti v druhej polovici októbra hrnuli sa takým rýchlym tempom, že vtedajšie vedenie uhorského štátu nestačilo na reagovať a bolo nimi nielen prekvapené, ale i dezorientované. Verejná správa a bezpečnostná služba sa úplne rozpadli. Zavinilo to maďarské revolučné hnutie, ktoré vypuklo 24. októbra. V zmätkoch s ním spojených nastalo akési interregnum, ba na mnohých miestach i anarchia, ktorej vrcholom bolo zavraždenie maďarského politického národného vodcu Štefana Tiszu. Tomuto stavu bolo treba čeliť. Preto ten, kto prišiel s myšlienkou poriadku a bezpečnosti a mal aj prostriedky, aby chránil životy a majetky, stretol sa nesporne s úspechom.

Neschopnosť Maďarov organizovať branný alebo politický odpor proti príchodu vlády do Skalice mala však aj hlbšie príčiny, siahajúce svojimi koreňmi hlboko do minulosti. Naši bývalí spoluobčania v rámci starého Uhorska sa národnostnou otázkou - a najmä slovenskou otázkou - nikdy vážne nezaoberali.

Ba môžeme ísť ešte ďalej. Nemali ani modernej politickej koncepcie a samozrejme, chýbali im schopní politici, ktorí by ju boli stvorili. Jadrom maďarskej politiky v druhej polovici 19. storočia a pri vstupe do 20. storočia je opozícia voči Rakúsku. Politické strany mali len tento negatívny program a vystupovali s ním buď celkom otvorené alebo s istou kamuflážou. Široko sa otvárajúce hospodárske alebo sociálne perspektívy märne by sme hľadali v programoch vládnych i opozičných strán a tým menej v ich politickej praxi. Rakúsko a najmä dynastia mala záujem na existencii Uhorska a preto ho udržiavala pri živote rozličnými koncesiami a ústupkami. Pritom mu robila zahraničnú, finančnú i menovú politiku, organizovala mu armádu, ponechávajúc politickým stranám možnosť, aby sa vybíjali drobnými domácimi škriepkami, najmä prenasledovaním národností. Tým ich zamestnávala, odvádzajúc ich pozornosť od sveta. Dynastia sa mohla iba tešiť, keď si feudálni maďarskí politici postavili taký chimérický ideál, ako bol rečove jednotný štát.

V uvedenom zmysle vyslovil sa o zásadách, ktoré viedli uhorskú politiku po r. 1867 (Rakúsko-uhorské vyrovnanie), aj posledný zahraničný minister ríše, gróf Július Andrássy. Podľa neho Maďari boli vylúčení zo zahraničnej politiky a preto nemohli nadobudnúť európsky rozhľad. Uhorsko zostało hospodársky, administratívne i na poli sociálnych reform za ostatným svetom, pretože hlavnú starosť jeho politikov tvorilo zachovanie ústavy. To odviedlo všetky politické sily od pozitívnej činnosti do opozície alebo do pasivity. Od r. 1889 jediná otázka zamestnáva - a podľa Andrássyho otravuje - uhorský parlament: spor o organizáciu a vedenie armády, hlavne však o jazyk, ktorý sa má upotrebiť pri výcviku nováčkov. Diskusia o tomto probléme vytvorila v parlamente po desaťročia trvajúcu atmosféru vzdoru, obstrukcie a vzápätí i nečinnosti.*)

Andrássy teda priznal nedostatky uhorskej politiky, vyplňanej od r. 1867 iba negatívnymi akciami. Akým politickým hriechom bolo však zanedbanie národnostnej otázky, o tom neuvažuje ani po r. 1918. Organizoval štát len na podklade jazyka, keď si hospodárske a sociálne otázky imperatívne žiadali neodkladné riešenie, to bol na začiatku 20. storočia absolútny politický anachronizmus.

Koncom r. 1917 a v prvých mesiacoch r. 1918 dosiahol náš zahraničný odboj spolu s našimi domácimi oslobodzovacími akciami značné úspechy. Dovtedy ich maďarská publicistika takmer ignorovala. Keď však o nich písala zahraničná tlač, nedalo sa dosť dobre zotrať v postavení pštrosa strkajúceho hlavu do piesku. Začiatkom r. 1918 objavila sa na maďarskom knižnom trhu nová revue pod titulom „Esztendő“, ktorá sa išla zaoberať aktuálnymi otázkami dňa.

*) Pozri Andrassy Gyula gróf, *Diplomácia és világháború*, Budapest, str. 151, 155, 157.

Hned v prvom svojom čísle uviedla dojmy svojho redaktora Ladislava Lakatosa, ktorý v decembri r. 1917 navštívil Prahu, aby sa na mieste presvedčil, na akom základe spočívajú požiadavky Čechov týkajúce sa zjednotenia historickej zemí so Slovenskom a kto je nositeľom týchto myšlienok. O Čechoch, s ktorými sa Lakatos stretol, vyslovuje sa s uznaním a sem-tam i s obdivom. V redakcii Národných Listov našiel však i niekoľko Slovákov a dal sa s nimi do rozhovoru. S výsledkom svojho interviewu bol však veľmi nespokojný. „Ich sťažnosť“, píše, „pochádzajú z gramofónových dosálok slovenských agitátorov sedemdesiatych rokov. Prečo dal vtedy Koloman Tisza zatvoriť Slovenskú maticu, prečo nemajú Slováci svoje hlavné mesto ako majú Chorváti Zágreb, prečo Augustín Trefort rozpustil tri slovenské gymnáziá, prečo nie je v uhorskom parlamente dosť slovenských poslancov, prečo Bánffy maďarizoval, prečo Bela Grünwald žiadal svojho času maďarskú nadvládu na Hornom vidieku?“ *) A odpoveď, ktorú si Lakatos dáva na tieto otázky, je veľmi jednoduchá. Všetky slovenské biedy zavinené sú podľa neho iba zlou administráciou slúžnych (vte-

dajší vedúci úradníci politickej správy v okresoch), pod ktorých hrôzovládou trpia však tak úbohí Maďari, ako i Slováci.

Vari treba vyvracať názory Ladislava Lakatosa? Sotva. Publicista, ktorý chce zmeniť základy štátnej politiky bez toho, že by zmenil ústavu len púhym odstránením stupídneho a surového úradníka, nezaslúži si, aby sa s ním polemizovalo.

Voči Lakatosovi musíme však byť zhovievaví. Keď dňa 19. októbra 1918 Ferdiš Juriga prednášal v uhorskom parlamente svoju reč na rozlúčku, skočil mu do nej poslanec Szabó s poznámkou, že národnostiam v Uhorsku nedeje sa vôbec žiadna krvida. Ich utlačovateľom je iba slúžnodvorský systém a odohnatím slúžneho dá sa však riešiť národnostná otázka. Aj Szabóvi treba priznať aspoň dobrú snahu, i keď sa ona opiera iba na politickú naivitu.

*) Pozri Andrassy Gyula gróf, *Diplomácia és világháború*, Budapest, str. 151, 155, 157.

Gróf Štefan Tisza, ktorý tiež počúval Jurigu, neprejavil ani toľko záujmu. Nazval jeho reč grajciarovou komédiou. Touto svojou poznámkou, ktorou kvalifikoval Jurigovu reč, udal tón aj pre ostatných parlamentných rečníkov. Dňa 22. októbra už bola v Rakúsku osobitným cisárskym manifestom proklamovaná federácia, ktorú Česi, pravda, odmietli. Ten istý deň však ministerský predseda Weckerle povedal v Uhorskom sneme: „Ak sa chcú národnosti dostať do vlády, musia sa zrieťť toho, že z Uhorska spravia východné Švajčiarsko.“ Vo svojej poslednej parlamentnej reči, prednesenej v ten istý deň, Tisza nazval Čechov dobrodruhmi, ktorí sa snažia urobiť atentát na integritu Uhorska; pre Československú národnú radu v Prahe nemal iného mena ako zbojnícka banda a vtedy už Francúzskom a Spojenými štátmi uznané Československo bolo v jeho očiach iba fantazmagóniou.

Podobne sa vyslovil nasledujúci deň aj gróf Albert Apponyi: „Keď nás Wilson nútí pokonať sa s československou stránkou, vojnu vedúcou, - neviem, čo je to, či štát alebo nie - to je formula, lebo československá jednota, a či čo, je len formula a nie realita ... Český národ, to je realita, ale Československo, chvalabohu, je len formula, fantázia.“

Tak hovorili členovia vlády i vládni poslanci. Ale ani opozícia, na čele s Károlyim, ktorá sa chystala po revolučných udalostiach z konca októbra prevziať vedenie uhorského štátu, neuznávala slovenské nároky na samostatnosť v rámci Československa. Dňa 22. októbra povedal Károlyi na sneme: „Český národ uznávame ako národ, i český národný štát. Rokujeme s Čechmi, ale ich právo na Uhorsko nemôžeme uznať. Slováci sú len národnosť, nie národ.“ Poslanec Ladislav Fényes, príslušník Károlyeho strany, bol však menej zdvorilý a ústupčivý voči existujúcemu už československému štátu. „Je veľkým ponížením pre Rakúsko-Uhorsko,“ hovoril ten istý deň, „že máme rokovať s Národným výborom československým ako s rovnocennou stránkou , ako to stojí vo Wilsonovej note.“ *)

*) Pozri parlamentné reči uvedených politikov v plnom znení v diele Fedor Houdek, Vznik hraníc Slovenska, Bratislava 1932, str. 136, 137, 145, 148, 166.

Po zrútení sa monarchie maďarskí feudálni politici skladali všetku svoju nádej do mierovej konferencie. Tam mienili zachrániť čo v preveratových udalostiach z jesene r. 1918 stratili. Dozvedáme sa to z citovaných memoárov zahraničného ministra grófa Júliusa Andreassyho. O posledných dňoch svojej činnosti píše: „Nútený som uznáť Český štát (Csehországot) ako vojnu vedúcu stránku, pretože bez toho nebudú s nami vôbec hovoriť, hoci ňou ani neboli, ba práve naopak, na základe svojej zákonnej povinnosti bojovali s nami spoločne. Z tej istej príčiny musím, so srdcom naplneným horkostou, upotrebiť aj pomenovanie česko-slovenský. Robím to však s rozhodnutím, priyatým a schváleným i kráľom, že na mierových rokovaniach budem menom monarchie, opierajúc sa na jej váhu, chrániť tisícročné práva Uhorska, jeho existenčné záujmy a tie jeho hranice, ktoré stojia aj v službách európskych záujmov.“ *)

Maďarskí štátnici zrejme trpeli nedostatkom politického vzdelania a rozhľadu. Okrem toho však zatvárali oči pred skutočnosťou aj z istej národnej hrdosti. Slováci podľa ich názorov boli bezvýznamní zelotí, s ktorými sa netreba vážne zaoberať. Aj maďarskí žurnalisti, publicisti, básnici a romancieri uzavierali sa do slimačej ulity úzkeho národného ideálu. Jedine Koloman Mikszáth našiel teplejší výraz a tón, keď koncom minulého storočia písal o Slovácoch. Preto udalosti z októbra a novembra r. 1918 prekvapili Maďarov úplne nepripripravených a preto

prvá slovenská vláda mohla vstúpiť otvorenými bránami bez prekážky do staroslovnej Skalice.

Prvá slovenská dočasná vláda! - Tento titul hádam by sa mohol mnohým zdať i trocha náročný, ukazujúci na neskromnosť členov pražského posolstva. Možno, ale zrodil sa a vyplynul z politickej potreby. Ani Šrobár, ani Blaho, a tým menej Dérer alebo Štefánek neašpirovali vtedy na moc a slávu. Cudzine však, hlavne Maďarom, ale tiež Čechom tak doma, ako i za hranicami, bolo treba ukázať, že tu nevystupujú celkom náhodne nejakí neznámi anonymní a bezvýznamní ľudia, ale politické osobnosti, ktoré sa už predtým tesili autorite v národe a ktoré boli zárukou, že všetky dovtedy dosiahnuté vojenské i diplomatické úspechy neprídu nazmar. Preto si títo štyria členovia pražského Národného výboru dali titul vlády, ktorý im aj súčasná publicistika a neskoršia historiografia priznáva. V skutočnosti boli to iba poverenci pražského výboru. Veď Národný výbor sám ešte neboli vládou, ani len revolučnou, tým menej ústavnou, hoci vykonával všetky funkcie súvisiace so suverenitou štátnej moci. Jeho členovia stali sa vládou až na základe uznesenia Revolučného národného zhromaždenia dňa 14. novembra.

*) Andrassy Gy.. I. c. str. 217.

SLÁVNOSTNÝ VJAZD DOČASNEJ VLÁDY DO SKALICE

Bezprostrednou pohnútkou na priamy zásah pražského Národného výboru do slovenských vecí boli správy o chaotickom stave na našom území. Cez Hodonín, kde bola organizovaná riadna bezpečnostná služba a kde fungoval bezvadne telegraf, dochádzali do Prahy poplašné a často veľmi prehnané správy o tom, ako žandári odišli zo všetkých obcí na Záhorí, ako sa všade lúpi, páli, ba dokonca i vraždí. Chaos sa stupňoval príchodom vyhladovelych a dlhým pobytom na frontoch normálnemu životu odcudzených vojakov. Ak tieto pomery nemali vyústiť v otvorenú anarchiu, bolo treba hneď zakročiť.

Pražský Národný výbor poveril štyroch mužov, štyroch verejných pracovníkov, aby išli pacifikať predbežne aspoň slovenský západ. Pražské vedenie malo pritom šťastnú ruku. Blahu, Dérera a Štefánka ako záhorských rodákov poznal každý aj osobne z ich vtedy už vyše dvadsaťročnej buditeľskej a politicko-organizačnej práce v záujme ľudu. Aj o Šrobárovi, ktorý pochádzal z Liptova, sa všeobecne vedelo, že sa postavil dňa 1. mája v Mikuláši na čelo robotníctva dávajúceho k dispozícii svoje služby pre chystaný československý štát.

Menovaní štyria povereníci pražského ústredia vypravili sa dňa 4. novembra skoro ráno z Prahy. Vtedy sa cestovalo iba osobnými vlakmi a tak do Brna prišli až okolo tretej hodiny popoludní. Tam na železničnej stanici čakali na Šrobára viacerí poslovia s ústnymi správami i písomnými informáciami zo Slovenska, na podklade ktorých bolo potrebné robiť podrobné dispozície nástupu. Hlavne išlo o pribratie nejakej vojenskej posily, ktorá by išla na pomoc drobným jednotkám, operujúcim už v Holíči, Kútoch, Malackách i Senici. Šrobárove práce, spojené s vybavovaním týchto vecí, pretiahli sa takmer až do polnoci. Deväťdesiat četníkov (tak sa menovali vtedy príslušníci národnej bezpečnosti), napospol starších ľudí, neschopných už služby na fronte a jedna strojová puška bola celá naša vojnová výstroj, s ktorou sme sa dali na cestu.*)

**) V Brne sa k výprave pripojil aj autor tejto state, ktorý sa práve vtedy chystal do Prahy, aby sa ta:n zúčastnil na príprave dokumentačného materiálu pre mierovú konferenciu, tak aspoň znelo jeho písomné pozvanie.*

Dňa 5. novembra za svitania prišli sme do Hodonína, kde sa na stanici hlásil nový spolupracovník, Kornel Stodola, prichádzajúci takmer súčasne z Viedne. V Hodoníne sice už Česi mali vtedy mestskú správu vo svojich rukách, ale v pyšnom západonemeckom slohu stavaná radnica, ako symbol germánskej moci, nezdala sa predsa len dosť bezpečným miestom na zasadnutie prvej slovenskej vlády. Na Blahov návrh odišli sme do domu jeho dávneho piateľa, lekára dr. Jozefa Hrubého, ktorý nám dal veľmi ochotne svoj byt k dispozícii. Po skromných raňajkách, zodpovedajúcich vtedajšiemu nedostatku potravín, zasadli sme bez všetkých formalít k práci. Poradu viedol Šrobár. V nej sa rozvrhli funkcie medzi jednotlivých účastníkov zasadnutia, určila sa aspoň rámcove ich právomoc, koncipoval sa text proklamácie k slovenskému ľudu. Zredigovali sa propagačné letáky a urobili sa dispozície pre nastupujúce alebo už operujúce vojenské jednotky.

Volanie po zásahu, práci a pomoci ozývalo sa zo všetkých končín rodiaceho sa štátneho útvaru, ale pracovných síl bolo veľmi málo. Veď tých sedemdesaťšest inteligentov, tvoriacich v čase prevratu členstvo Slovenskej národnej rady, zodpovedalo zhruba počtu ľudí, ktorých bolo možno zapriahnuť do organizácie štátu.*)

Preto pri rozvrhu funkcií v Hodoníne ušlo sa každému z prítomných roboty až nad hlavu. Dr. Šrobár prevzal vedenie dočasnej vlády a spolu i veci diplomatické,

politické, kultúrne, finančné a zdravotnícke. Dr. Blaho mal politickú administráciu, poľnohospodárstvo a zásobovanie. Dr. Dérerovi sa ušla domobrana, súdnictvo a pri prvej redakcii pracovného rozvrhu i železnice a pošta. Štefánkovi pripadla, vzhľadom na jeho kvalifikáciu stredoškolského profesora, organizácia školstva. Jazykové znalosti a národochospodárske vzdelanie predurčili Kornela Stodolu, aby sa ujal obchodu a priemyslu. I on sa stal akýmsi kooptovaným členom vlády, hoci ani nemal poverenie pražského ústredia. Keďže Dr. Dérer necítil sa dosť dobre vo funkcii ministra pôšt, dopravy a verejných prác, prenesla dočasná vláda ešte v Hodoníne túto agendu na Ing. Štefana Janšíka, ktorý sa stal súčasne tajomníkom prezidia dočasnej vlády. *)

*) Pozri Karol A. Medvecký, *Slovenský prevrat*, zväzok III. str. 354, Trnava 1930.

*) Údaje o Stodolovi a Janšíkovi chýbajú v Šrobárovej správe o hodonínskych udalostiach (*Osvobodené Slovensku*, str. 196), zostavenej sice na základe originálnych, ale v nervóznom ruchu písaných poznámok. Šrobára korigujú a dopĺňajú Janšík a Fedor Houdek v článkoch *Slovenského denníka* z r. 1927 a 1928, keď priebeh hodonínskej porady bol ešte v čerstvej pamäti. Pozri tiež Karol A. Medvecký, *Slovenský prevrat*, zväzok II. str. 326 a n.

V Hodoníne zhromaždení členovia prvej slovenskej vlády horeli nedočkavosťou, aby sa ich slová čo najskôr premenili na čin. Hoci bez predbežnej úvahy nemožno riešiť ani najjednoduchšiu otázku, zdalo sa im každé slovo nemiestnym, ba aj zbytočným. Pod týmto zorným uhlom pripravoval sa aj vlastný príchod do Skalice. Bol to skutočný pracovný nástup, bez formalít a bez slávy. Ak sa mu navonok dala aj okázalejšia forma, stalo sa tak kvôli ľudu ktorý musel vieteť svojich starých vodcov a v trocha sviatočnejšom rúchu, keď preberali nové funkcie a ktorý musel pocítiť, že sloboda a nový život nastupujú na Slovensko sebevedome, hrdo, v sprievode spevu, hudby a vejúcich zástav, nie skromne, bojazivo a neistým krokom. Bolo treba stvoriť takýto kontrast, lebo do novembra r. 1918 vnášali sa cez Skalicu prvky slobodného myslenia len tajne, po nociach, skrytými cestami, ako cez hranice pašovaný vzácný tovar.

Odzneli sugestívne reči dr. Okánika ako domáceho pána a hostiteľa, dr. Blahu ako najslávnejšieho syna Skalice, dr. Šrobára ako predsedu novej dočasnej vlády, dr. Dérera ako prominentného jurista a znalca štátoprávnych otázok i medzinárodného práva.

Hostom, prišlým s pražskými odkazmi a s informáciami o šťastnom priebehu našich zahraničných akcií, odpovedali miestni rečníci z ľudu na čele s dávnym Blahovým spolupracovníkom Jozefom Braneckým, ku ktorému sa pripojili svojimi pozdravmi aj rečníci z iných záhorských obcí. Pohotové slovo, plné významu, podané krásnou formou Záhorákom od Brezovej až po Malacky nikdy nechýbalo. Veď prešli rečníckou školou nielen na evanjelických cirkev-

ných konventoch, ale i na politických schôdzach Hodžových v Senici, Blahových v Moravskom Sv. Jáne, Jurigových v Stupave. Skalica dňa 6. novembra 1918 zbieraťa žatvu tejto dlhoročnej výchovy. Na slávnostnom zhromaždení nepadlo ani jediné slovo, ktoré by nevystihovalo situáciu a nebolo plné vážneho obsahu. V záchrave oduševnenia ľudia nielen radostne prijali správu o utvorení sa nového štátu, ale mu aj prisahali vernosť a dali mu k dispozícii svoje sily.

Taký bol duch a priebeh prvého verejného zhromaždenia na pôde oslobodeného Slovenska. Jeho najvýznamnejším rysom bola absolútna zhoda medzi ľudom a politickými vodcami, harmónia v názoroch na úlohy, ktoré vyplývali z novej situácie pre každého jednotlivca. *)

*) O nástupe prvej československej vlády v Skalici o jej činnosti pozri tieto publikácie:

1. V. Šrobár, *Osvobodené Slovensko*, Praha 1928, str. 194 a n., 335, 338.
2. Karol A. Medvecký, *Slovenský prevrat*, Trnava, 1930, zv. II. str. 322-338.

Tam vo výťahu aj podrobná literatúra o udalostiach, najmä:

- a) Alojz Kolísek, *Slováci do štátu československého*
- b) Štefan Janšík, *Prvá slovenská vláda*, *Slovenský Denník* 1927, č. 293 (vianočné)
- c) J. 13. Frndák, *Rozpomienky na vojnu a prevrat*.
3. To isté dielo K. A. Medveckého, zväzok IV., str. 102 a 103 v článku Gejza Mego, *Slovenské národné hnutie v dobe pred svetovou vojnou, v čas vojny a po prevrate v okolí Vrbového*.
4. Štefan Janšík, *Život dr. Pavla Blahu*, Trnava 1947, zv. II., sú. 456.

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ RADA V MARTINE A JEJ POMER K PRAHE PEŠTI I SKALICI

Skalické udalosti zo dňa 6. novembra predchádzalo valné zhromaždenie Slovenskej národnej strany v Martine, konané dňa 30. októbra, na ktorom sa prijala tzv. Martinská deklarácia a ustanovila sa Slovenská národná rada. Zástupcovia všetkých slovenských politických smerov, ktorí sa zúčastnili na martinskej schôdzke, vyhlásili, že Slováci sú vetvou jednotného československého národa a že trvajú na zásade samourčovacieho práva národov, prijatého celým svetom. Jedine Národná rada oprávnená je hovoriť a konať menom československého národa, bývajúceho v hraniciach Uhorska, čítame v deklaráции.

Týmto vyhlásením vyňali deklaranti budúce osudy slovenského národa z právomoci uhorskej vlády a všetkých jej podriadených štátnych orgánov. Nevyjasnené pomery nedovoľovali, aby sa otázka vzťahu k zanikajúcemu Uhorsku určila jasnejšie. Azda z tej istej príčiny nedeje sa zmienka ani o existencii spoločného štátu Čechov a Slovákov, ktorý už pred 30. októbrrom uznalo šesť cudzích štátov. Deklarácia mlčí aj o zahraničnej vláde československej, uznanej ústrednými mocnosťami, ba aj o pražskom Národnom výbore. Deklaranti žiadajú iba aplikovanie Wilsonových podmienok mieru aj na riešenie slovenskej otázky, čo

ostatne priupustila i rakúsko-uhorská vláda svojou nótou z 27. októbra. Slovenská národná rada sa teda vo svojej deklaráции neprihlásila jasno a jednoznačne k československému štátu. Toto opomenutie deklarantov napravil Milan Hodža zvláštnym telegramom, poslaným dňa 1. novembra predsedovi novej maďarskej vlády grófovi Károlyimu,^{*)} a jednou vetou, vsunutou dodatočne do textu deklarácie. Ņou nadväzuje Hodža na nótu zahraničného ministra monarchie zo dňa 27. okt., ktorou tento uznáva existenciu čs. štátu.

O faktickom prevzatí moci a výkone štátnej autority na území Slovenska sa deklarácia tiež nezmieňuje. Tieto vážne otázky sú zahrnuté iba v celom všeobecnej zásade, že jedine Slovenská národná rada má právo hovoriť a konať menom slovenského národa. Keby sa bola deklarácia exekvovala v doslovnom znení, mohlo to viesť i ku konfliktom Martina so Skalicou, ktorá „hovorila a konala“ menom národa, bez ohľadu na to, či jej činnosť signatári deklarácie schvália.

^{*)} Pozri M. Hodža, Slovenský rozchod s Maďarmi r. 1918, Bratislava 1929, str. 101.

Od 6. novembra existovali teda na Slovensku dve inštitúcie, ktorých úlohou bolo odlúčiť Slovensko od Uhorska a prevziať jeho správu. Skalická vláda však mala v pomere k Slovenskej národnej rade ovela jasnejšie vytýčenú cestu a mala i možnosti a prostriedky ísť po nej. Deleoval ju pražský Národný výbor, ktorý viedol suverénne všetky domáce vládne akcie a plne predstavoval štátnej autoritu. Svoje práce konala z jeho poverenia a jeho menom, vystupujúc v úlohe najvyššieho štátneho orgánu.

Takto chápali mocenské pomery aj v Pešti. Dňa 7. novembra dostavil sa totiž do Prahy delegát maďarskej vlády a ohlásil tam bezpodmienečnú kapituláciu Károlyho kabínetu s podmienkou, že sa nenaruší celistvosť Uhorska. Okupácia Slovenska československým vojskom, ba už len púhe jej vyslovenie, znamená vraj porážku Károlyho režimu.

Aj tento politický manéver ukazuje, ako sa pozerali v Pešti na deklarantov a na ich uznesenia zo dňa 30. októbra. Károlyho vláda nemienila ohlásiť svoju kapituláciu do Martina, ale do Prahy. Do Skalice je nemusela hlásiť - keďže tam vystupovali povereníci pražského Národného výboru - ba vlastne ani nemohla, lebo dňa 7. novembra nevedela, čo sa tam deň predtým stalo.

Účastník martinských porád, spojených s vydaním deklarácie, tajomník Slovenskej národnej rady Karol A. Medvecký bol istotne najkompetentnejšou osobou (zomrel r. 1937), ktorá mohla podať viero hodné správy o vzniku, živote a zániku inštitúcie, na ktorej čele sám stál. Okrem toho Medvecký bol muž s veľkým zmyslom pre história a mal po tejto disciplíne i široký rozhľad bez akéhokoľvek romantického sfarbenia. Od neho sa dozvedáme mnoho podrobností, aká bola agenda Slovenskej národnej rady. ako ju vybavovala a aký bol jej význam v revolučných premenách z jesene r. 1918. U neho sa dočítame, že sa Slovenská národná rada po prevrate nepostarala o riadnu správu Slovenska. Celú prácu spojenú s novým stavom ponechala na neho. Sem-tam mu sice pomáhalo niekoľko náhodných dobrovoľníkov. Formálne mala sice Slovenská, národná radavládnú moc, chýbali jej však prostriedky skutočne ju i vykonávať a tým menej podrobiť si celé Slovensko. A tak Národnej rade po uznesení sa na deklaráciu pripadli len úlohy reprezentačné a administratívne. Ich obsahom bol styk s existujúcimi ešte orgánmi uhorského štátu, ktorých právomoci sa sama nijako nedotkla.

Zásobovanie obyvateľstva potravinami, uhlím a petrolejom, organizácia národných gárd v obciach a mestách, direktívy pre ľudové zhromaždenia, to bola v podstate agenda, v ktorej sa vyčerpávala činnosť suverénneho národného orgánu. S postupom času sa i tento okruh činnosti zmenšil a v polovici decembra zmenil sa úrad tajomníka Slovenskej národnej rady, podľa jeho vlastného priznania, už iba na akúsi aproviačnú a sprostredkovaciu kanceláriu.

Z pasivity a nečinnosti mienil Slovenskú národnú radu vytiahnuť Milan Hodža. On vlastne stvoril pre ňu agendu, dôstojnú takej vysokej štátnej politickej inštitúcie a určil jej pomer tak k Pešti, ako i k Prahe. Koncom novembra poslal pražský Národný výbor dr. Hodžu do uhorskej metropole, aby rokoval o hospodárskej a administratívnej rozluke s Uhorskou a pripravil likvidáciu nášho pomeru k nemu. Hodža však z obavy, aby na Slovensku nevznikla anarchia a chaos, samovoľne rozšíril svoju právomoc. Určil demarkačnú čiaru - budúcu hranicu Slovenska na juhu - a navrhol maďarskej vláde, že na území takto vyznačenom prevezme Slovenská národná rada úplnú vládu a vojenskú moc, čiže povedie

celý okupačný a pacifikačný proces. V koncepte navrhovanej dohody volal sa výkon tejto funkcie „impérium Slovenskej národnej rady“. Keby sa Hodžova myšlienka bola uskutočnila, bolo by to znamenalo úplné eliminovanie pražskej revolučnej vlády, ktorá existovala už od 14. novembra a, pravda, aj eliminovanie Skalice. Našťastie k tomu nedošlo. *)

*) Podrobnosti o činnosti Slovenskej národnej rady - pozri v cit. diele Medveckého zväzok I. str. 347, zv. II. str. 319 a n., hlavne však zápisnice zo zasadnutí Slovenskej národnej rady zv. IV. str. 7, 18, 19, 20, 22 až 25, 27 až 33, 36 - O Hodžovom rokovanií v Pešti pozri 1. V. Šrobár, Osvobozené Slovensko, Praha 1928, str. 299 a n., 332, 338, 348
2. Slovenský rozchod s Maďarmi r. 1918, Dokumentárny výklad o rokovaniach dr. Milana Hodžu ako československého plnomocníka s Károlym maďarskou vládou Bratislava 1929
3. Václav Chaloupecký, Zápas o Slovensko 1918, Praha 1930.

ŠTÁTOPRÁVNY A MOCENSKO-POLITICKY VÝZNAM PRÍCHODU DOČASNEJ VLÁDY DO SKALICE

Diplomatické a vojenské akcie, vedené československým zahraničným odbojom po celý rok 1918 a politická práca Národného výboru v Prahe i Slovenskej národnej rady v Martine sú napospol činnosťou, ktorú možno nazvať tvorením, organizovaním, čiže zakladaním nového štátu. Medzi orgánmi pôsobiacimi za hranicami a budujúcimi štát doma bola absolútna zhoda a dokonalá súhra. Každý jednotlivý čin mal svoje dobre uvážené časové, priestorové i vecné umiestnenie. V tejto súvislej reťazi udalostí príchod vlády do Skalice je jeden z najvýznamnejších článkov. To bol vlastne dlho presne kalkulovaný a netrpezlivo očakávaný výsledok zahraničného odboja, ale pritom i jeho časť, opora a pokračovanie, pretože ním sa vykonal prvý krok v otázke určenia štátnej hranice voči ostatnému územiu Uhorska. Tent o ciel skrýval sa za príchodom vlády akosi anonymne; aj naši zahraniční spojenci predbežne o ňom iba uvažovali. Prítomnosť Šrobára a jeho spolupracovníkov v Skalici celkom jasno však znamenala vo výkone sebaurčovacieho práva, o ktorom sa dovtedy vydávali len slávnostné vyhlásenia, vo výkone suverenity národa, rozhodujúceho už teraz nad vlastným osudom doma, na rodnej pôde.

Ak by sme sa chceli trocha poeticky vyjadriť o príchode predstaviteľov nového štátu do Skalice, mohli by sme ho nazvať zaujatím vlasti, po maďarsky honfoglalás, po nemecky Machtergreifung; pre tieto pojmy a akcie nachodíme veľa príkladov v starších i novších dejinách európskych štátov. Slovo honfoglalás, ktorým všetci maďarskí historici označujú najslávnejšiu periódu v dejinách svojho národa, skutočne aj padlo v novembrových dňoch 1918. Padlo vo svojom originálnom znení, z úst dr. Hodžu, pravda len ironicky, keď si stážoval, že dvesto žandárov nestačí na zaujatie vlasti. Ale i Šrobár, hoci tento spôsob vyjadrovania odmieta, tiež hovorí, že „sme si išli zabrať, čo nám veľmoci priznali.“ *)

*) Šrobár 1.c. str. 301

S prevzatím moci a s jej výkonom museli sme sa veľmi náhliť, lebo sme stáli pod dvojakým tlakom. Zahraničný odboj a spojenci očakávali od nás, aby sme diplomatické dohody naplnili obsahom a maďarská vláda hrozila nám prekazit' aj samotný prístup na Slovensko. Do 28. októbra uznalo Československo ako samostatný štát spolu sedem spojeneckých štátov. Akékoľvek váhanie a odkladanie prevzatia moci bolo by bývalo v očiach týchto spojencov odmietnutím podávanej pomocnej ruky v najrozhodnejšom okamžiku, neúctou a znevážením dobrej vôle voči nám preukázanej, ba i porušením spojeneckej vernosti. Tažká a obetavá práca zahraničného odboja bola by prišla nazmar, keby sa začiatkom novembra 1918 neboli realizovali plány, chystané tak dlho diplomatickou cestou. V očiach Maďarov boli by bývali rozpaky, nerozhodnosť a otálanie prejavom slabosti, neschopnosti a nepripravenosti, ba i zbabelosti. Odkladanie nástupu k prevzatiu moci bolo by im poskytlo čas, príležitosť i odvahu organizovať proti nám branný odpor.

Šrobár, prvý činiteľ v týchto udalostiach, píše o úlohách, ktoré bolo treba riešiť začiatkom novembra: „Treba obsadiť Slovensko českým vojskom, rýchle a bez otáľania, kým sa Maďari nespamätajú z porážky. Tak i obetí bude čo najmenej. Tu nepomôže ani diplomatické kľučkovanie,, ani žiadne politické chytráctvo; kto prvej položí ruku na Slovensko, ten ho získa trvale.*)

Pre Šrobára bolo veľkým zadosťučinením, že sa jeho názory o význame okupácie spojencami nám priznaného územia splnili. „Obsadením Slovenska,“ píše na inom mieste svojej práce, „donútili sme veľmoci, aby nám určili hranice Slovenska a len takto mohli sme sa zariadiť natrvalo a nestratili sme ani kúsok slovenskej zeme.“ *)

*) Šrobár 1. c. str. 211

*) Šrobár, tamže str. 302

Tu bude hádam na mieste spomenúť istú analógiu z dávnej minulosti západného Slovenska, Záhoria, ba vlastne i Skalice samej. V 11. storočí existoval ešte akosi tradične kus Veľkej Moravy, ktorý gravitoval priam tak k českej ríši Přemyslovcov, ako i k tvoriacemu sa štátu Arpádovcov. Zaujatie vlasti - honfoglalás - Maďarmi nebolo dielom niekoľkých dní, mesiacov, alebo desaťročí. V skutočnosti trvalo takmer dve storočia. Za prvých Arpádovcov siahala hranica Maďarskej okupácie iba po západný breh Váhu, po jeho prítok Dudváh, o čom podáva dôkaz séria pohraničných strážnych staníc, rozložených pozdĺž nebo od dnešného Abrahámu až po Čachtice. Politicko-mocenský vplyv českej ríše siahal v 11. storočí až po túto čiaru, aj keď len nepriamo, lebo bol veľmi latentný, keďže išlo o konfínium. Arpádovci však predbehli Přemyslovov pri svojom úsilí rozšíriť územie vlastného štátu.

Posunuli jeho hranicu od Dudváhu až k rieke Morave, ba až k Olšave a obsadili toto územie natrvalo. Bez akýchkoľvek vojnových konfliktov mohli sa páni tohto územia stať aj Přemyslovci. Nechali si však ujsť vhodnú príležitosť na to.

O príchode prvej vlády do Skalice možno uvažovať ešte aj z iného hľadiska. Právne existovalo Československo podľa názoru najpovolanejších ľudí na jeho

stavbe zúčastnených od 15. októbra 1918, keď ho uznalo Francúzsko ako samostatný štát. Išlo teraz o faktickú existenciu. V Čechách, na Morave a v Sliezsku vzhľadom na štátoprávny pomery týchto krajín k Rakúsku začala republika fakticky existovať už 28. októbra, keď sa celonárodným, spontánnym plebiscitom vyslovilo vystúpenie týchto krajín zo starého zväzku. Všetky tri krajiny mali svoje hranice a otázka bola vlastne rozriešená v priebehu niekoľkých hodín, bez najmenšieho odporu zo strany bývalého štátu alebo nemeckého obyvateľstva. K tomu pristúpilo i uznanie československého štátu rakúsko-uhorskou vládou a samým cisárom dňa 28. októbra. Čechy, Morava a Sliezsko, spojené vedno, mali teda svoje presne ohraničené územie, svoju vládu, všetky výkonné orgány od najnižších inštancií až po Národnú radu ako nositeľku suverénnej moci, ktorú skutočne i vykonávala. Teda tieto krajiny fakticky tvorili jednu časť nového štátu.

Celkom ináč sa stal problém na Slovensku, ktoré súviselo teritoriálne, ako nerozlučný celok, s ostatným Uhorskym.

LineáRNA hranica medzi Slovenskom a budúcim jeho susedom na juhu ešte neexistovala a ani v Paríži, kde sa táto otázka riešila, nemali o nej spočiatku určitú predstavu. Následkom toho neistota zaťažovala myšľe a politické kalkulácie aj našich najschopnejších ľudí, ako to vidno z Hodžových diplomatických rozpakov v Budapešti koncom novembra. Okrem toho maďarská vláda vystúpila voči slovenským prejavom za samostatnosť ozbrojenou mocou. Za takýchto okolností otvárala sa len jedna cesta vedúca k úspechu a bojové heslo na nej znelo: V rámci našich diplomatických akcií za hranicami a v intenciach v cudsine za našu samostatnosť bojujúcich armád urobiť taký krok, ktorý by znamenal faktické zaujatie vlasti. A ten sa stal príchodom dočasnej vlády do Skalíc. 6. november možno teda pokladať za počiatok skutočného jestvovania československého štátu na Slovensku.

Pre mesto Skalicu a jeho občanov mal tento 6. november ešte aj iný, naoko spolu sice len lokálny, v skutočnosti však celonárodný význam. Uskutočnili sa

všetky ideály, ktorých bolo mesto dovtedy nositeľom. A na sláve, vyplývajúcej z tejto realizácie, participovali všetci Skaličania dobrej vôle, všetci nositelia ľudového a československého zmýšľania: dr. Blaho, ako hlavný predstaviteľ československej štátnej jednoty, všetci literárne hospodársky a politicky činní absolventi miestneho gymnázia, herečky a herci z ľudu, ktorí vystupovali po dve predchádzajúce decénia na českých javiskách, speváci a speváčky, ktorí niesli slovenské piesne a slovenský kroj ako buditeľský prostriedok do Čiech a na Moravu, poľnohospodári a družstevníci, ktorí sa inšpirovali českými vzormi a uvádzali ich do života v rodnom meste i na celom Záhorí.

Šiesty november nehol len sviatkom zúčastnených na ňom politických vodcov, ale i celého západoslovenského národného kolektívu.

AGENDA DOČASNEJ VLÁDY V SKALICI, JEJ TRVANIE A JEJ ZÁNIK

Osudy prvej slovenskej revolučnej vlády sú veľmi pestré a zaujímavé. Ešte dňa 6. novembra, počas slávnostného obeda, ktorý sa konal v Blahovom Kruhu, v atmosfére podobnej tradičným roľníckym zjazdom, dostał dr. Šrobár telegrafické pozvanie, aby sa hneď vrátil do Prahy. Odcestoval ešte v ten deň, spolu s hodonínskym profesorom dr. Alojzom Kolískom a Kornelom Stodolom. Jeho odchod nepôsobil priam obodrujúcim a povznášajúcim spôsobom. Problémy spojené s organizovaním nového štátu, valili sa ako hučiaca povodeň a dorážali svojím vážnym obsahom i svojimi hrozivými formami na brány starobylej Skalice. Nejasnosť situácie doma, nedostatok správ zo zahraničia, chaotický stav na západnom Slovensku, gravitujúcim k susednej Morave a Skalici, robili každý krok v záujme pacifikácie a konsolidácie neistým. Ale členovia dočasnej vlády nevideli v chaose žiadne riziko, ani žiadne nebezpečenstvo, aspoň nie pre vlastné osoby. Po Šrobárovi prevzal vedenie celej akcie dr. Blaho, ako najstarší člen vlády. Obratom ruky stal sa on najvyššou štátou autoritou a hoci za svojho života nemal príležitosť riešiť problémy vysokej politiky a ešte menej spletité otázky medzinárodných stykov alebo vedenia vojny, jeho organizačná a pacifikačná akcia na západnom Slovensku skončila sa s úspechom. Že pri nej kráčal svojimi originálnymi, vlastnou praxou a skúsenosťami stvorenými cestami „dobréj práce“, nič na veci nemení. Rozhodujúci je výsledok. Jeho pracovitosť,

vytrvalosť, energiu a odvahu treba obdivovať tým viac, že sa práve zotavoval z mozgovej porážky, ktorá v polovici r. 1918 podlomila jeho sily.

Titul nositeľa najvyššej moci a autority znie súčasť veľmi príjemne a lichotivo, ale v skutočnosti bol neobyčajne prozaický. Blaho prijímal vo svojom dome na Slovensko prichádzajúcich úradníkov, pohostil ich, vtlačil im do ruky dvojriadkový menovací dekrét, pridal k nemu kus slaniny a poslal na vyhliadnuté pre nich miesto. Rezortné rivalry a žiarlivosti vtedy ešte neexistovali. Takého-to priateľského prijatia boli účastní priam tak úradníci politickej správy, ako i železničari, poštári, inžinieri, colníci, zamestnanci finančných úradov, žandári, vojaci alebo experti v zásobovaní. Pravdaže každý z nich dostał na cestu potrebnú úpravu, aspoň najzákladnejšie informácie, kde a ako treba zasiahnúť ozbrojenou mocou pri vzburách, kde treba hneď zriadíť školu a zaviesť vyučovanie v slovenčine, kde sa skrýva špión, ktorého treba złapať a zatvoriť, kde treba znemožniť krádeže múky, obilia, cukru, uhlia alebo petroleja. V tejto splete úloh volajúcich imperatívne po riešení na prvom mieste stala demobilizácia z frontu prichádzajúcich vojakov a nástup vojenských jednotiek, prichádzajúcich z Čiech a Moravy.

Blaho stál pri kormidle svojej nebezpečnej lode s optimizmom a s tvrdým odhadlaním kapitána, ktorého neodvráti od výkonu svojich poviností ani najbúrlivejšia vlna, zaplavujúca palubu. Úloha univerzálneho vykonávateľa vládnej moci sa veľmi stňažila, keď asi o tri či štyri dni po odchode Šrobárovom opustili ho i dr. Dérer a Anton Štefánek, ďalší dvaja členovia vlády. Zostal už iba tajomník vlády, ing. Š. Janšák. Aj ten však, ako dočasný člen Revolučného národného zhromaždenia, musel dňa 13. novembra odísť, spolu s dr. Okánikom do Prahy, kde sa práve vtedy konštituovala nová vláda.

Teraz už úplne osamelého Blahu ani tak netlačili starosti spojené s výkonom jeho mnohostrannej agendy, ako skorej neistota, vyplývajúca z jeho neurčitého postavenia. Okrem troch či štyroch viet, ktorými dr. Šrobár prenesol ústne poverenie pražského národného výboru na svojho skalického priateľa, nemal Blaho iného zmocnenia, aby vykonával agendu najvyššieho štátneho orgánu na juhozápadnom Slovensku. Labilnosť postavenia okolnosťami stvoreného samovládcu cítil aj Klub

slovenských poslancov v Prahe a preto dňa 18. novembra podal vtedy už existujúcej vláde návrh, aby ho menovala vládnym komisárom pre západné Slovensko. V Prahe však chystali riešenie na širšej základni a preto k tomuto menovaniu vôbec nedošlo, na čo si Blaho v liste z 30. novembra trpko sťažuje. A tak zostal Blaho pri výkone svojej služby pôhľom neoficiálnym dobrovoľníkom, pravda, nehonorovaným, ako je to v revolúciiach zvykom.*)

Blaho, keďže mal nesporné a očividné úspechy, zaľúbil sa do svojej funkcie samovládou aj napriek nekonečným ťažkostiam, s ktorými sa pri jej výkone stretol. Titul vládneho komisára, ba ani celkom obyčajného komisára nedostal, hoci by mu bola patrila hodnosť vysokého komisára - haut commissaire -, s ktorou vysielala vtedy parízska mierová konferencia svojich poverencov na riešenie podobných úloh napríklad do Elsaska, do Poľska, na Balkán a inde. Blahovi však stačila práca v západoslovenskom prostredí, kde bol doma, s metódami, ktoré sám vynášiel dávno predtým, ešte ako člen uhorského parlamentu.

Ani dlho očakávaný dekret, ktorým Praha menovala Blahu vládnym referentom pre poľnohospodárstvo v novej, žilinskej vláde dr. Šrobára, na neho nijako nezapôsobil. Pokračoval v okupácii a pacifikácii západného Slovenska i ďalej. Na Šrobárovo pozvanie ani veľmi nereagoval. Do Žiliny prišiel v druhej polovici decembra, len akosi pro forma, na dva či tri dni. Až keď v posledných decembrových dňoch postúpilo naše vojsko od Malaciek do Bratislavu, považoval skalický samovládca svoju úlohu za skončenú. Vtedy už pevne zorganizované a dobre vyzbrojené oddiely našej zahraničnej armády začali prichádzať na Slovensko. Nastala istá racionálna deľba úloh a povinností, pri ktorej sa Blaho dožil hádam ním ani neočakávaného, ale pre jeho zdravie potrebného odbremenia.

Po prvom januári r. 1919 začal veľký Skaličan svoju vládnu agendu na juhozápadnom Slovensku likvidovať. S uspokojením, ba aj s hrdosťou mohol pozerať

na vykonané dielo. V Blahovej životnej práci možno rozoznať dve veľké fázy, ktoré však tvoria jeden organický celok. Pred svetovou vojnou svojimi mnohostrannými akciami urovnával cestu československej štátnej jednoty. Tento cieľ sice nikdy verejne nepriznal, ale vždy ho mal na mysli a svojim najintímnejším priateľom sa ním netajil. Koniec vojny mu umožnil, aby svoj ideál nielen videl uskutočnený, ale aby na jeho realizácii i sám bral účasť úplne takým spôsobom, ako si to predstavoval. Málo je smrteľníkov, ktorí môžu na sklonku svojho života zbierať takú bohatú žatvu, akú viezol do svojej stodoly Blaho.

^{*)} O Blahovej činnosti v novembri a decemtri r. 1918 pozri V. Šrobár, *Osvobozené Slovensko, Praha 1928*, str. 335, 338.

SPOMIENKY DR. IVANA DÉRERA, ČLENA DOČASNEJ VLÁDY

Ja som prišiel do Skalice začiatkom novembra roku 1918 z Prahy spolu s dr. Šrobárom, Antonom Štefánkom, dr. Blahom. Na Hodonínskom nádraží pripojil sa k nám Kornel Stodola, ktorý ta pricestoval z Viedne. Dr. Šrobár bol poverený Národným výborom v Prahe ísť na Slovensko a tam zorganizovať správu čsl. republiky. Cestou do Hodonína nás poveril dr. Šrobár konaním rôznych prác. Tak Blaho dostal poverenie zorganizovať vnútornú správu Slovenska, Štefánek školstvo, ja som sa mal zaoberať národnou obranou a súdnictvom. Stodolovi bola na hodonínskom nádraží pridelená doprava a atď. Šrobárovi ešte v Prahe pridelili oddiel českých četníkov. To bola jediná brachiálna moc, ktorou sine disponovali, keď sme cez most nad Moravou vstúpili na územie Slovenska. Doraziac do Skalice proklamovali sme na veľkom zhromaždení ľudu Československú republiku. Bola to prvá takáto proklamácia na území Slovenska. Lenže neboli sme prví na Slovensku. Tam sme narazili na oddiel 25. rakúskeho (českého) domobraneckého pluku, ktorý pod vedením dvoch nadporučíkov, Bílka a Ripku, už držal obsadenú železničnú linku od Skalice až do Malackiek. K tomuto českému oddielu sa pripojili i zvyšky 25. uhorského domobraneckého pluku slovenského. S četníkmi a so zvyškami týchto plukov mal som k dispozícii spolu vyše 200 mužov. Viackrát som prehovoril k týmto mužom, ktorí sa teraz, po štyroch rokoch ľažkej vojny, dobrovoľne pridali na obranu Slovenska, ale pritom, prirodzene, každý túžil po tom, aby sa čím skôr dostal domov k svojej rodine. Bolo ich ľažko udržať pospolu a počas niekolkých dní sa najmä Slováci rozbehli každý do svojej dediny. I ja som túžil vidieť svoju rodinu, ktorá v poslednom roku vojny bývala v Malackách. Použil som pre túto návštevu lokomotívku, ktorá ma dovezla v noci do môjho rodiska. Lenže rodinu som tam už nenašiel, žena s dcérou prekonali nočné hrôzy rabovačiek a sadli na posledný vlak, ktorý ich odviezol do Bratislavu. Južne od Malackiek pri Zohore boli už maďarské ozbrojené sily a prekážali nášmu prístupu do Bratislavu. Vynútiť si tento prístup bolo nemožné, na to sme nemali dosť sôl. Bol som v telefonickom

spojení s maďarským veliteľstvom a vyzýval som ho ku kapitulácii, vyhŕážajúc sa našou veľkou ofenzívou, ale bolo to márne. Maďari boli očividne dobre informovaní o našich nedostatočných silách. Medzitým sme na Záhorí absolvovali viačero veľkých ľudových zhromaždení; najpozoruhodnejšie bolo v Malackách. Až o mesiac neskôr, keď sa k našim vojakom pripojili talianski legionári a česki sokolí, sme Maďarov vytlačili a 1. januára 1919 Bratislavu obsadili. Ja som pritom už nebol, lebo medzičasom ma dr. Šrobár odvolal do Prahy na dôležité rokovanie v Národnom zhromaždení, kde som bol referentom zákona o ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska. Dr. Šrobár už predtým opustil Slovensko, aby sa na výzvu Národného zhromaždenia dostavil na dôležité porady o budúcom postavení Slovenska.

Na Slovensku som sa ubytoval v Holíči u evanjelického farára Boora. Tam som si zriadil i skromnú kanceláriu pre svoju agendu. Nadporučík Bílek bol šéfom môjho „štábu“. Po mojom odchode on viedol celú akciu smerom na Bratislavu. Naša četnícka sila začala akciu smerom Kúty - Senica - Trnava. Rozprášili tam sa nachádzajúce maďarské ozbrojené sily a obsadila Trnavu. Tam sme mali veľké ľudové zhromaždenie, ktoré za veľkého nadšenia proklamovalo Československú republiku. Táto radosť mala len krátke trvanie. Trnavu krátko potom znova dobyli Maďari a v týchto bojoch padlo niekoľko českých četníkov. Ale i maďarská a maďarónska radosť bola len krátká. Pád Bratislavu spečaľil i osud Trnavy a vôbec osloboodenie Slovenska.

Šrobárovi pomocníci boli postupne odvolaní do Prahy, aby pripravili definitívne pripojenie Slovenska k republike. Na Slovensku zostal jedine dr. Blaho a s veľkými ľažkostami a finančnými obeťami viedol zo Skalice celú agendu Šrobárovej vlády mnoho týždňov, ešte i po ujatí sa moci pravej Šrobárovej vlády 6. decembra 1918 v Žiline.

PÔSOBENIE DOČASNEJ VLÁDY V DOKUMENTOCH, REPORTÁŽACH A SPOMIENKACH

MANIFEST DOČASNEJ VLÁDY

Sloboda I, č.1, s. 2

Slovenskému národu!

Pred tisíc rokmi zničili Maďari a Nemci nás československý štát, slávnu kedysi a mocnú Veľkomoravskú ríšu. Tisíc rokov sme žili v područí a otroctve cudzieho národa. Cudzinci vládli nad nami. Brali nám nás jazyk slovenský a natískali maďarské mravy.

Konečne prišla doba oslobodenia.

Splnil sa sen našich najlepších mužov. Štát československý sa uskutočnil. Národný výbor prevzal z dôvery celého československého národa vládu čo jediný oprávnený a zodpovedný činiteľ.

Slováci! Čokoľvek teraz činite a podnikáte, činite ako slobodný a neodvislý národ. Československé legie v Rusku, Francúzsku a Itálii tak statočne bojovali a v celom svete slávny nás krajany, profesor dr. T. G. Masaryk, dr. Milan R. Štefánik, Bohdan Pavlý, dr. Osuský a iní tak výmluvne a účinne hájili práva slovenské, že prezident Spojených štátov amerických Wilson a štátne francúzski, anglickí a italskí sa spojili s nami proti našim odvekým nepriateľom Maďarom a Nemcom a premohli ich. Maďari a Nemci sú dnes tak porazení, že nemôžu obrániť vlastný štát, založený na násiliu a potlačovaní iných národov.

Slováci sú dnes pánni vo svojej domovine. Celý svet sa dívá teraz na nás a sleduje naše kroky do zeme zasľúbenej. Slováci! Strhajte okovy z rúk svojich, netrpte cudzovládu viacej! Uvedomte si, že statisíce vašich synov museli bojať a životy obetovať za vec cudziu! Ale chovajte sa dôstojne, ako kresťania a znali ľudia! Buďte jednotní a svorní! Ako občania nového štátu nadobudli ste si nielen práva a slobody, ale podliehate i povinnostiam voči sebe a voči svojim potomkom. Svojím chovaním a svojou prácou musíte dokázať, že ste zrelí pre slobodu a samostatný štátneživot.

Nikto z vás nesmie sa dopustiť činu, ktorý by mohol vrhnúť stín na vaše čisté meno. Nikto sa nesmie dotknúť osobnej slobody a súkromného majetku! Pamäťajte, že všetko, čo zničíte alebo spálite, zhubíte to svojmu štátu! Takých násilností, aké páchajú Maďari teraz v Pešti a iných mestách, sa nesmieme dopúšťať. Podrobte sa bezvýhradne rozkazom Národného výboru! Slováci! Do práce za svoju česť, slávu a slobodu!

Za Národný výbor československý: Dr. V. Šrobár, v. r.,

Národným výborom splnomocnený predseda dočasnej vlády československého štátu na Slovensku. Dr. P. Blaho v. r., člen dočasnej vlády. Dr. I. Dérer v. r., člen dočasnej vlády. Ant. Štefánek v. r., člen dočasnej vlády.

SLOBODA

Prvé zasadnutie dočasnej vlády sa uskutočnilo 5. novembra 1918 ešte pred príchodom na Slovensko v dome priateľa MUDr. Pavla Blahu Dr. Hrubého v Hodoníne. Členovia vlády si rozdelili okruhy právomocí a funkcie, vypracovali program činnosti a zostavili manifest Slovenskému národu. Zároveň padlo i rozhodnutie o vydávaní novín. Prvé číslo pod názvom Sloboda - úradný vestník a správy Dočasnej vlády československej na Slovensku vyšlo nasledujúci deň po príchode do Skalice dňa 7. novembra v tlačiarne Jozefa Teslíka v Skalici. Redaktorom bol Dr. Koutecký ml. a noviny, ktoré pružne vychádzali vďaka dobrej spolupráci s tlačiarňou a sadzämi (Michal Kubíček, Robert Švoch a Jozef Matuškovič) dvakrát týždenne, plnili v poprevratovom období mimoriadne dôležitú úlohu, pretože prinášali v chaotickej dobe potrebné informácie, ktoré boli priame, bezprostredné a aktuálne. Pomáhali orientovať a usmerňovať obyvateľstvo pri normalizácii života v náročnom období po ukončení vojny a predovšetkým vzniku Československej republiky, rozširovať usmernenia a vyhlásenia vlády. I keď pôsobenie dočasnej vlády v Skalici bolo ukončené do decembra roku 1918, noviny Sloboda vychádzali až do konca roku 1920. Od začiatku roku 1919 prevzal redakciu Ján Sopko, ktorý bol poverený i likvidáciou agendy dočasnej vlády a po ňom v roku 1920 Ferdinand Dúbravský, ktorý pôsobil dovtedy ako administrátor novín.

Dr. VAVRO SROBÁR O PRÍCHODE DOČASNEJ VLÁDY DO SKALICE

Dr. Vavro Šrobár: Osvobodené Slovensko, I. Praha 1928, s. 202 a nasl.

... Vlak prišiel až do Malaciek, bol už plný slovenského ľudu. V Holíči pridávali sa vozne. A celou cestou obyvateľstvo pripojovalo sa s nadšením z okolitého kraja. Veď to bolo prvé verejné zhromaždenie slovenského ľudu bez žandára a bez úradnej maďarskej asistencie ... Na nádraží v Skalici čakala nás deputácia mesta a poprední mešťania. Po srdečnom, krátkom uvítaní veľký zástup hnul sa do mesta. Četníci, zriadení v dvojstupe, kráčali popredku. Sprievod spieval národné piesne. Na veľkom skalickom námestí očakával nás obrovský zástup ľudu. Slovenské domy boli ozdobené národnými prípormami. Celé ovzdušie bolo naplnené ohňom nadšenia a radosti.

Otvorili sme zhromaždenie. Blaho svojím nenapodobiteľným spôsobom vyladal, čo sa stalo, čo znamená náš príchod, čo značí tento deň pre mesto, pre národ, pre celé Slovensko. Hlas mu mäknul, oči slzami sa zalievali radosťou i návalom citu nadšenia. Ľud počúval dojate, súhlasiel i tlieskal; veď hovoril k nemu jeho Palko, učiteľ, radca, pomocník, vodca i pokrvný brat. A za ním rečnili sme rad radom všetci. Keď ja som vyhlásil: Československý štát dnes ujíma sa vlády na Slovensku a že s bratmi Čechmi spojili sme sa naveky, aby nikdy viacej cudzí národ, cudzia vláda nepanovali nad nami, nadšenie nemalo konca - kraja. Ved tento ľud skalický, Blahom a jeho pomocníkom Okánikom, Štefánkom za celé štvrtstoročie vychovávaný, dobre chápal, čo sa v tejto chvíli odohráva, čo to všetko značí preň i pre jeho potomstvo.

Tábor ľudu trval niekoľko hodín. Po ukončení prevzali sme hneď gymnázium do správy našej a poverili sme ďalším jeho vedením a organizáciou dôstojného pána Rozima s naložením, aby sa začalo vyučovať jazykom slovenským.

Z tohto veľkého dňa skalického zachovala sa pohľadnica, ktorú som poslal do Žiliny dr. Ivanovi Hálkovi: Skalica, 6. novembra 1918. Vyhlásili sme vládu slovenskú pred tisícovým zástupom v Skalici. Oduševnenie úžasné. Mesto

v záplave československých trikolór. Všade pokoj. Váš Šrobár, dočasný predseda Dočasnej vlády na Slovensku. Dr. Ivan Dérer, Štefánek, dr. Koutecký, dr. Kolísek.“ Na druhej strane je tlačený nápis: Na pamiatku vyslobodenia slovenského národa v roku 1918. Obrázok barevný predstavuje Katolícky dom a potravný spolok a byt dr. Blahu. Toto je snáď prvá pohľadnica z prvých dňov prevratu. Vydala ju tlačiareň Jozefa Teslíka v Uhorskej Skalici.

PRAŽSKÉ NÁRODNÍ LISTY O PRIVÍTANÍ DOČASNEJ VLÁDY V SKALICI A HOLÍČI

Národní listy zo dňa 7. XI. 1918

Poznámka: V článku sa spomína nadp. JUC. Miloš Úlehla a jeho menovanie za okresného vojenského komisára. Podľa poznámky dr. M. Úlehlu k tomuto článku nešlo o menovanie „vojenským komisárom“, ale o „vykonávanie všetkých agend hlavného slúžneho“; menovací dekrét napísal na slúžnovskom úrade v Holíči dr. Ivan Dérer a podpísal dr. P. Blaho. Dekrét bol datovaný 6. novembra 1918 v Skalici. Bol to vari prvý menovací dekrét z oblasti civilného správneho aparátu novej republiky na Slovensku.

PRÍJEZD SLOVENSKÉ DOČASNÉ VLÁDY NA SLOVENSKO

Uheršká Skalice - Skalickí slovenskou

Národní listy - Praha - 7. listopadu 1918

Den 6. listopadu jest pro Slovensko dnem historickým. - Slovenská vláda v tento den slávila svůj vjezd na Slovensko. - Padla pouta - nastala svoboda. - Přestalo maďarské panství, nastala vláda československého státu. - Uher. Skalice byla tak šťastná, že na její půdě se odehrál veliký okamžik převzetí moci nad Slovenskem Národní slovenskou vládou.

Kdo znal toto tiché pohraniční město dříve - myslil dnes, že sní. Jindy pusté, stísněné, téžce vzduchající pod maďarskou nadvládou - jásalo, kypělo lidstvem zdobeným kokardami; jindy zasmušilé smálo se červenobílými a červenomodrými prápory. - Co dovele spusobiti útlak, pochopili jsme všechni včera ve Skalici, když jsme vzpoměli na Skalici starou. - Jak dovele ztlačiti, udusili člověka, jak lehne mu na prsa težkou můrou, jak ho podomí a zkřiví. - Ale Skalice měla štěstí, že v době nejhoršího útlaku chovala ve svém luncu dva syny, kteří nedali se zlomil ani zkřiviti.

Lékař dr. Blaho a jeho švagr dekan dr. Okáník - ti pracovali tehdy, když všichni již zoufali, klidně, obezřetně a vydatně. - Pracovali na tom poli, kde mohli se nejvíce přiblížili k lidu, aniž by jim v tom mohla vláda maďarská bránit. - Tito pracovníci uvedomělí, prívrženci československého bratrství, připravili ve Skalici půdu - dnes 6. listopadu sklidili ovoce.

Již dne 5. listopadu převzal dr. Okáník město od maďarských úřadů. - Byl postaven v čele města jako starosta a týž den byl povolán v Holíci v čele celého okresu. - Veškeré úřady se dobrovolně podaly a Skalice se stala obrátem ruky čistě slovenským městem. - A toto město mělo štěslí již následujícího dne přijali do svého nitra Slovenskou vládu. - Na krásném skalickém náměstí, jemuž vévodí zajímavá slavba farního kostela, vítal nový starosta dr. Okáník první hosty. - Přijel celý vlak z Moravy a přivezl sta lidí ze sousedního města Strážnice. - První červené sokolské košile dmuly se na maďarské dříve půde. - S nepopsatelným nadšením vylezl zvláštní vlak slovenské vlády do skalického nádraží. Pětisícový dav přijal své přední zástupce, vítal je jako ty, kteří mu přinášejí nejcennější dar - svobodu.

Po uvítacích proslovech Janka Blahy, syna dr. Blahy a sl. Hašové, odebral se průvod na náměstí r kde před slovenskou nyní radnicí uvítal vládu starosta dr. Okáník. Hlas se mu lámal s počátku pohnutím, ale záhy nabyl krásného, silně hrdého tónu. Vítal nadšeně vládu, mluvil pohnutě o dosavadní porobě a líčil krásnými barvami příští šťastnou budoucnost slovenského národa ve svobodném státě.

Jmérem vlády ujal se moci nad Slovenskem její předseda dr. Vavro Šrobár, jemuž byly pripravený srdečné ovace. Jako komisař pro národní obranu pozdravil Skalici a přítomnou setninu čelnictva a vojska, které přijelo s vládou, člen dočasné vlády dr. Dérer. Po něm přivítal jménem sesterské Moravy a města Strážnice vládu dr. Koutecký a přinesl pozdravy Čechu. Nadporučík Miloš Úlehla slíbil jménem vojska sloužiti věrné československé vládě a tlumočil vůli vojska nasadili pro Slovensko životy. Člen vlády dr. Blaho líčil nepopsatelné nadšení, které vládne v Praze. Nakonec náměstek starosty ev. farář Quotidián vylíčil radosl Slováků rečí, jež byla parafrází na Smetanova „Proč bychom se netěšili“. Všechny tyto řeči byly přijatý jasavým nadšením. Potom defilovala setnina před vládou, již tvoří: dr. Šrobár, dr. Blaho, red Štefánek a dr. Dérer. Členové vlády a hosté s vojskem a četnictvem odebrali se ke společenému obědu v krásném sále Národního domu, stavěného arch. Jurkovičem. Tam mezi jinými pronesl dr. Alois Kolísek nadšený

přípitek. Když jménem všech poděkoval ženám slovenským, odebrali se členové vlády s vojskem do Holíče.

V Holíči

Pozdravení místním Národním výborem, odebrali se členové vlády na náměstí, kde byli nadšene uvítaní ohromným shromážděním. Tam promluvili vládní komisáři: dr. Blaho, jenž osvětlil lidu význam a pojem československého státu, oznámil převzetí vlády a nabádal k zachovaní klidu. Komisár dr. Dérer promluvil o dočasné administraci a vojenské správě a představil nově jmenovaného okresního voj. komisaře pro okres skalický p. nadp. JUC Miloše Ulehlii. Komisár Štefánek ohlásil zavedení slovenského jazyka do škol a jmenoval okresním inspektorem p. Pavla Groebla. Za město uvítal vládu nový starosta p. Jozef Prikryl a slíbil jí bezpodmínečnou poslušnost. Nový vojenský okresní komisár nadporučík Úlehla pozdravil svobodné občany a prosil je o pomoc a součinost. - I Holíč vydechla si dnes poprvé a dostala úplně nový vzhled. - Předseda dočasné vlády dr. Šrobár byl tel. povolán do Prahy k důležitým poradám. Prozatímním sídlem vlády jest Uherská Skalice.

DOČASNÁ VLÁDA V MALACKÁCH

Sloboda I, č. 1, s. 1.

7. novembra zavítala dočasná vláda do Malack, kde bola tisícovými zástupmi slávnostne privítaná. Prítomní boli aj zástupcovia národných výborov okolitých obcí. K ľudu promluvili Dr. Dérer, Dr. Blaho, prof. Štefánek a Janšák. Pre Malacký okres vymenuje sa v najbližších dňoch okresný komisár.

DOČASNÁ VLÁDA V SENICI

Sloboda I, č. 4.

Opantlené bandéria, ovenčené dievčatá a nepriehľadný zástup ľudu boli rámcou veľkej slávosti Senice a okolia. 11. nov. predstavila sa dočasná vláda pre západné Slovensko na senickom námestí. 11 praporov bielo-modro-červených trblietalo sa nad oduševneným národom a veliký zástup ako jeden človek prisväiedal rečníkom, ktorí spomenuli útisk zažitý práve na tejto pôde a nastínili obraz skvelej budúcnosti nového, slabne sa zrozeného československého štátu. Dr. Pavel Blaho oznamil národu najprv, že mu nesie slobodu.

Dr. Ivan Dérer nastínil históriu stroskotania nemeckého militarizmu a maďarskej oligarchie a rozvinul demokratický program zákonodarstva československého štátu. Anton Štefánek rozvinul význam demokracie, informoval o intenciach dočasnej vlády ohľadom školstva a volebného práva a prízvukoval, že hlavným rázom novej vlády bude láska k opovrhovanej slovenčine. Oznámil národu, že pre okres senický menovaní sú školskými inšpektorami pp. učitelia Gašpar, Holovič a Ozábal. Dekan dr. Okánik hlásal program slobodnej cirkvi v slobodnom štáte. Československý štát nejde ľud olípiť o vieri, lež nesie mu náboženskú slobodu. Nový štát bude dbať o vyvlastnenie a rozdelenie veľkých majetkov, či cirkevných, či svetských. - Dážď kvetov spŕchol na rečníka. Na ovenčenom pódiu prehovoril ešte rolník Bránecký k rolníckemu ľudu, vysvetliac mu význam samostatnosti a slobody.

... Ján Jančí podakoval sa prítomnému národu i členom dočasnej vlády za krásnu manifestáciu. Dvojitá salva čestnej komپánie zatriasla povetím a národ rozišiel sa na výzvu dra Šimku pokojne do svojich príbytkov a rozniesol zvest po celom okolí že „už Slovensko vstáva, putá si strháva“.

OBSADENIE TRNAVY

Sloboda I, č. 2.

Dnes 8. novembra o 3. hod. odpoludnia obsadili naše oddiely Trnavu. Korist' nepriehľadná, Medzi ňou 6 lokomotív a železničný materiál. Správa hlásená Národnému výboru v Prahe. Dla dohovoru s prešporským maď. veliteľstvom obsadili sme nádražie Devínske Jezero južne od Zohoru a tiahneme na Stupavu.

MAĎARSKÝ PROTIÚTOK NA TRNAVU

Sloboda I, č. 3.

Maďarsko-židovská luza prevlečená do námorníckych uniform prepadla dňa 13. novembra o 8. hod. večer nádražie v Trnave s pancierovým vlakom. 7 statných četníkov bolo smrteľne ranených, 5 ich zomrelo hned. Nastalo vyjednávanie a naše chrabré vojsko i četníci odtiahli z Trnavy.

... Padli četníci majú zajtra v piatok v Holíči pohreb.

BOJE O TRNAVU A ČINNOSŤ ČESKOSLOVENSKEJ ARMÁDY

Ján Duriš Frndák: Spomienky na vojnu a prevrat, II. vyd., Nové Zámky 1928.

„Trnava bola zaujatá našimi vojakmi, ktorých som zanechal v Boleráze pod vedením nadporučíka Bezrouka a od ktorého prevzal velenie kapitán Brunner. Boje pri Trnave trvali dva dni a to od 20. do 21. novembra 1918. Našim vojakom pomáhal pancierový vlak, ktorý bol pod velením poručíka dra Pračku. Pri tejto príležitosti bol Maďarom u Bogdanoviec ukoristený pancerák. Ďalej ukoristili naši 24 guľometov, 5 kanónov, 6 vagónov rôznej munície, 120 vagónov obilia nachystaného na vývoz do Maďarska a značné kvantum iných rôznych potravín a predmetov. Okrem toho museli trnavskí Židia zaplatiť jeden a pol milióna válečnej kontribúcie. Všetko to sa stalo, ako sme to pred zaujatím Trnavy s Františkom Hašom predpokladali. V bojoch pri Trnave padol hrdinne pešiak František Zetka, súc zasiahnutý 24 ranami z guľometu a tiež jeden pešiak bol ranený streľbou z guľometu. Maďari nechali na bojišti 18 mŕtvych...

Nádražie prvý zaujal poručík Drábek, vyslaný zo svojím oddielom nadporučíkom Bezroukom a po príchode poručíka Vartu s hanáckou rotou sa poddala celá Trnava.

Medzi týmto časom zostavil nadporučík Ján Bílek v Holíči plukovné veliteľstvo, vezmúc si za pobočníka nadporučíka Pavla Čermáka, poručíka Ela Šándora, zásobovacieho akcesistu Cyrila Kresáka, poručíka Horáka, práporčíka Tejka a Odstrčila. Od nadporučíka Jána Bílka prevzal velenie podplukovník Verich. ... Podplukovníkovi Verichovi bol vtedy veľmi vo všetkom nápmocný pór. Elo Šándor z Vrbového, ktorý znal zmýšľanie ľudu, jeho vlastnosti, ba i terén a dopomohol maďarských špehúnov a štváčov ľudu vypátrať. Bol dôstojníkom, štátnym zástupcom, ba i sudcom a všetkým, čo na neho prišlo, aby vykonal. A keď bolo treba i súdiť a tiež i prevedenie trestu rýchlo exekvovať, musel napísaním protokolu poveriť kaprála Jančíka. Ten písať nevedel, ale bol vyučený v zápasníctve u Gustáva Frištenského a keď sa mu prikázalo nad dakým spísať protokol, tak dotyčný vyšiel z úradovne kaprála tak skrotený, že prisahal večnému loyalitu voči Čechoslovákom. Nadporučík Ján Bílek mal dohľad nad vojenskými strážami a miestnymi „Slovenskými gardami“ na obsadenom území Slovenska, vedúc zároveň s por. Jurkom Chorvátom a mojou maličkosťou organizáciu „Slovenských gárd“ stálym rečnením po obciach, rozširovaním letákov a inými spôsobmi Koncentračný tábor sme mali v Trnave v barakoch, do ktorého

sme privádzali slovenských dobrovoľníkov zo širokého okolia a odtiaľ vysielali doplnky do Ružomberka k pluku „Slovenskej slobody“.

VOJENSKE AKCIE NA ZÁHORÍ

Sloboda I, č. 1.

Naše československé vojská obsadili pod velením np. Rybku (správne Ripku, pozn. red.) železničnú trať od Skalice až do Malackie. Malacky boli obsadené ešte 2. novembra v noci. Lud všade s najväčším nadšením víta československých vojakov. Všade vládne už poriadok.

Naše vojenské oddiely, ktoré boli vyslané na Senicu, obsadili toto mesto ešte 4., obsadili ďalej Jablonicu a Boleráz, 12 kilometrov pred Trnavou.

Z Prešporta boli predvečerom vyslané ručnými granátmi ozbrojené maďarské bandy, ktorá v Zohore, v Stupave a v Devínskej Novej Vsi spôsobili veľké krvipreliatie medzi slovenským ľudom. Jednej takej ozbrojenej maďarskej bande podarilo sa predvečerom dostať sa vlakom až po Malacky; bola tam však naším vojskom zahananá.

Naše vojsko sa stále posilňuje a je v dobrom duchu. Zo všetkých strán sa oznamuje zriadenie národných stráží.

PRÍSAHA SLOVENSKÝCH VOJAKOV V SKALICI

Sloboda I, č. 2.

Dňa 9. nov. prijelo do Skalice prvé slovenské vojsko, zložené z vojakov hlavne zo stolíc Zvolenskej, Gemerskej, Tekovskej a Novohradskej. Vojsko bolo prijaté členmi dočasnej vlády a slávostne uvítané. Menom vlády pozdravil ich dr. Blaho, ktorý im pripomenal, ako museli prelievať krv za vrahov svojho národa, za Maďarov. Dnes nemusia otročiť. Vrátili sa do vlasti ako slobodní občania, kde si budú vládnuť sami, vo svojom jazyku. Vyzýval vojsko, aby zachovalo poriadok a aby, navrátiac sa do svojich domov, zdelilo tam, že prinášajú voľnosť ...

Komisár národnej obrany oznamuje vojsku radostnú správu, že maďarský vyslanec v Prahe vyhlásil Národnému výboru, že maď. vojsko opustí Slovensko a že si majú Čechoslováci sami určiť hranice. Už len niekoľko týždňov potrebuje vlast služieb vojska, preto vyzýva vojakov, aby slúbili, že budú vlasti verne až do konca boja slúžiť. Vojsko sľubuje a opakuje prísahu, ktorú predrieka poručík Mega. Vojaci zaspievali po prísahe s nadšením „Hej, Slováci ...“ Potom bolo vojsko pohostenné na spoločnom obede členmi vlády v katolíckom dome. Pri odchode vojska dali mu skalické panie prvú slovenskú zástavu s prianím, aby ju nieslo až po samý pokraj Slovenska. Vojsko odjelo s komisárom pre nár. obranu ďalej do vnútra Slovenska.

PROBLÉMY PRI ORGANIZOVANÍ ŽELEZNIČNEJ DOPRAVY

Sloboda I, č. 3.

Dnešným dňom otvorili sme pravidelnú dopravu na dráhe Veselí n. Mor. - Uh. Skalice - Kúty - Devínske Jazero, jak ukazuje niže uverejnený jazdný poriadok. Tiež na čiare od Kútov po Trnavu je pravidelná doprava. Jedon vlak denne smerom k Trnave a jedon naspäť.

Doprava spojená je s veľkými obtiažami vzhľadom na nedostatok úradníctva, dopravných vozov a lokomotív, ktoré nám všetky Maďari odobrali. Žiadame preto slovenské obecenstvo, aby nás v práci našej výsmežne podporovalo.

Prevzali sme dopravné prostriedky v hrozne zúboženom stave. Vozy sú vydrancované, čo sa dalo uraziť a utrhnúť, všetko je odnesené, dráhy samy po štyri roky neopravované, ba dokonca niekde i nádražné budovy vykradnuté s povybíjanými oknami. Myslím, urobili to ľudia len z nevedomosti. Budte pamätliví toho, že dráhy železničné, telefonické a telegrafické vedenie, vozy a lokomotívy sú majetkom československého štátu a že čokoľvek poškodíte alebo zničíte, poškodíte sami sebe ... (JK)

ZAČIATKY NA ÚSEKU ŠKOLSTVA

Sloboda I, č. 4.

Dočasná vláda na Slovensku stojí na stanovisku, že nemožno dovoliť, aby naše deti a študenti i naďalej boli vyučovaní v maďarskom jazyku. Ale pre nedostatok školských kníh a učiteľských kvalifikovaných súl je nutno prispôsobiť sa daným pomerom. Nariadujem preto, aby učitelia, ktorí chcú naďalej na školách obecných, cirkevných a štátnych školach na Slovensku účinkovať, si zadovážili slovenské školské knihy (čítanky atď.) v spolku Sv. Vojtecha, Tranovského, u nakladateľa Bežu v Trnave, u nakladateľských firiem v Turč. Sv. Martine, Ružomberku, Teslíka atď., na vyučovanie do tých čias, kym nevyjdú autorizované vydania slabikárov, čítaniek atď. Vydržiavatelia škôl sú povinní výdavky s tým spojené hraditi. Škôldozorcovia (inšpektor) sú povinní bdiť nad tým, aby maďarskí a maďarónski učitelia našu mládež neotravovali jazykom nám Slovákom naskrz nepotrebným.

Anton Štefánek,
člen dočasnej vlády na Slovensku.

SPRÁVA Z 24. NOVEMBRA 1918 VLÁDE ČSR O ČINNOSTI DOČASNEJ VLÁDY

Dr. Vavro Šrobár, Osvobodené Slovensko, Praha 1928, s. 33 a nasl.

... Dr. Šrobár bol ovšem už 6. novembra odvolaný telegraficky do Prahy a dal pred odchodom svojím dr. Blahovi plnú moc riadiť záležitosti slovenské spolu

s Dérerom a Štefánkorn. Pracovali sme traja s pomocou dr. Okánika, inž. Janšíka a niekoľko iných mladých mužov až do 13. novembra. Vtedy sme sa odobrali, okrem dr. Blahu, do Prahy ku spolupráci pri Národnom zhromaždení. Blaho zostal takmer sám v Skalici a prekonal statočne krízu, ktorá vznikla z ústupu nášho vojska z Trnavy a Senice. On zachránil západ slovenský pred panikou a svojím energickým vystúpením sa podarilo konečne primäť i vojenské velenie ku novodobytiu Senice a Trnavy. Okrem toho sa mu pošťastilo dokončiť zdarné počiatú prácu obnovenia všetkých úradov, ktoré dosiaľ ešte nefungovali.

Demisiou Dočasnej vlády dňa 15. novembra nastalo však na Slovensku isté vákuum a pretože dr. Šrobár a dr. Dérer sa už sotva yrátia do Skalice ako priami činitelia vládni, je treba dr. Pavla Blahu, ktorý ochotne a s veľkou sebažertvou konal službu vládnej exekutívnej na západnom Slovensku a pretože ho nikto iný nemôže dobre zastupovať, treba ho menovať i formálne vládnym komisárom alebo zástupcom vlády a nadeliť ho plnými mocami, aby prajný vývoj udalostí v okupovanom území slovenskom sa nezastavil ...

Zaopatruvanie vojska je nedostatočné a chaotické. Na niektorých miestach sa chcelo vojsko rozutekať, pretože nedostalo dlhší čas žiadnen žold. František Haša, občan trnavský, zachytil ustupujúce vojsko od Trnavy, že im dal 10.000 K zálohy na plat a opatril tabakom. Vojenské oddiely nadporučíka Ripku v Malackách uspokojil dr. Blaho zálohu 16.000 K. Štrnáčef dní boli bez žoldu, bez tabaku a žili z rekvírovania. Okrem toho bolo treba všade osobných intervencií.

... Dr. Blaho žiada, aby boli platy pre politických úradníkov v okrese skalicom, malackom, myjavskom, senickom a teraz už i trnavskom, prichystané na finančnom riaditeľstve v Brne pre 1. december. Blaho žiada ďalej, aby dostal patričné povolenie od ministra financií, aby na jeho poukaz v prípade nutnosti boli vyplatené platy komisárom a ich úradníkom. Podobne potrebuje plnú moc i od ministra pôšt a telegrafov, od ministra vnútra a od poľnohospodárstva. V Holíči založil Blaho obilnú a potravinovú centrálku ako expozitúru centrálnej brnenskej. Okruh právomoci jeho musí byť presne vymedzený a na to treba mu i úradníckeho zboru prezidiálneho. Za tým účelom by bolo dobré, keby ministerstvo vyslalo znalca do Skalice, aby okruh činnosti vládneho komisariátu a menovite finančné záležitosti boli riešené a upravené, lebo hotových peňazí nenechali maďarskí úradníci v daňových úradoch takmer žiadnych.

ÚSPECY DOČASNEJ VLÁDY

Úvodník A. Štefánka v Slobode z 22. novembra 1918.

Od Skalice po Devínske Jazero, odtiaľ až po Stupavu a Plavecký Sv. Mikuláš, na úpäť Malých Karpát po Senicu, Jablonicu a cez hory až po Vrbové siaha moc Československej republiky. Medzitým čo píšeme tieto riadky, bude snáď oslobodená i Trnava a iné obce na čiare Nové Mesto - Prešporok. České vojská vnikly dľa nezaručených správ do Piešťan a ukoristili tam značné zásoby obilia a iných potravín.

Okruh našej štátnej sily sa šíri a slovenský západ so svojím strediskom, tak často posmievaným a zláhčovaným, tvorí drahocenné jadro tvoriaceho sa štát-

neho telesa. Skalica je dnes hlavným mestom Slovenska. Skalica a západ slovenský, na 2 200 - 2 400 km² veľký, má už svoje železničné, poštové, telegrafické a telefonické úrady zriadené, spravuje okresy svojimi okresnými komisárm, organizuje výživu ľudu, ba dokonca vypomáha už i susednej Morave, vymieňa za uhlie, petrolej atď. svoje produkty, chráni majetok i chudobu, organizuje priemyselné podniky, aby ľud riadne pracoval a navykal sa novému slobodnému životu. Všade je poriadok a pokoj, kde silná a umná ruka našej dočasnej vlády a úradníkov českoslov. zasiahnuť mohla. Vyše 200.000 obyvateľov západného Slovenska sa stalo účastnými dobrodenia pokojného života a plodonosnej práce. Naše viesky a mestá sú sice obsadené vojskom, revolúcia ich neminula. Ale aký rozdiel medzi správou a „pokojom“ maďarským a československým.

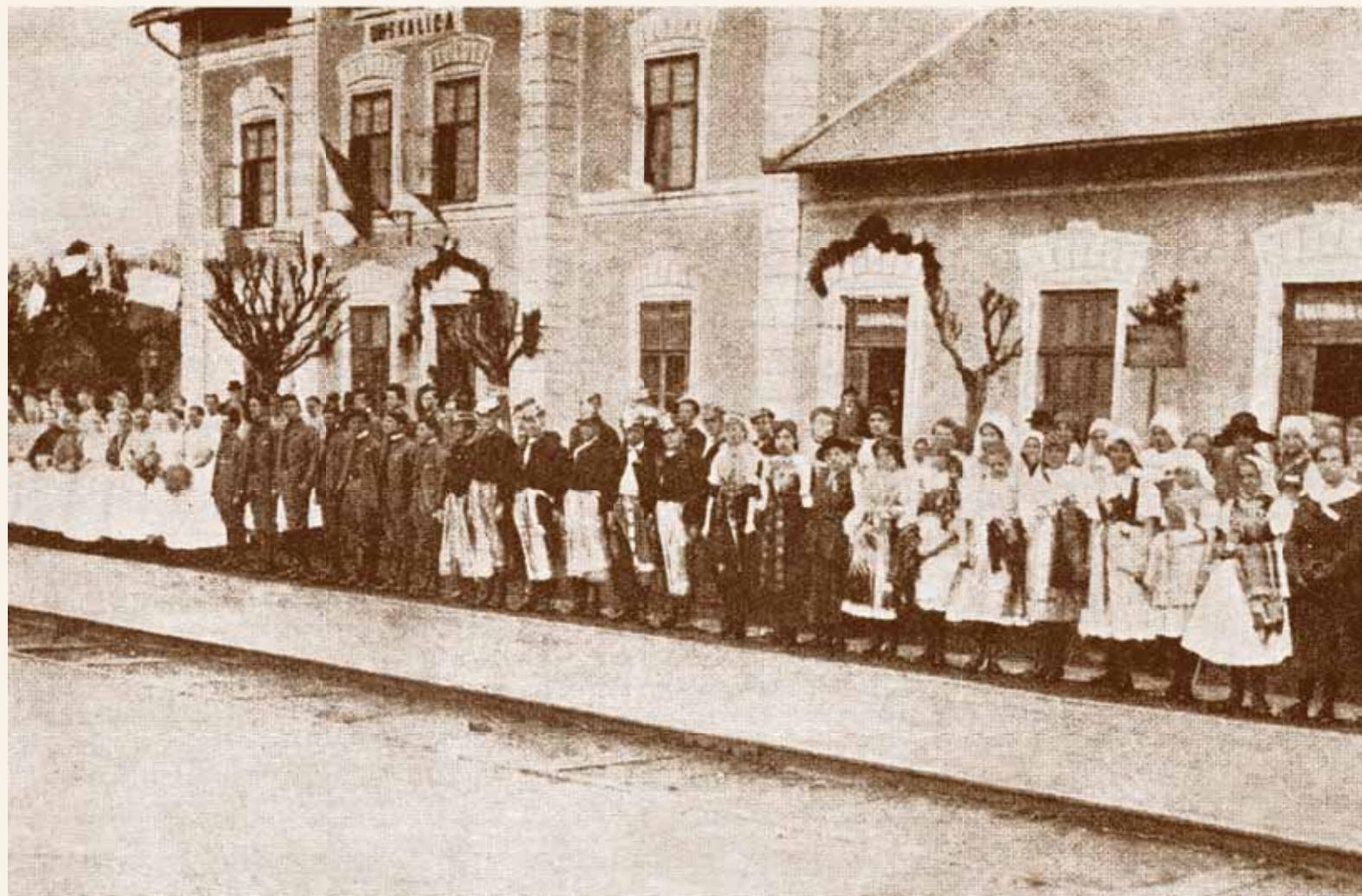
Maďari vládli hrubou silou, trestným zákonníkom, hrubými nadávkami, uplatkami, násilím; - československé vojsko, československí komisári, dočasňa vláda a národné výbory láskou, dobrým slovom, ochotnou radou a pomocou. Nám sa prieči väzniť, prenasledovať ešte i našich nepriateľov, ačkoľvek by to bol niekde jedine správny prostriedok sebaobrany. Keby naši velitelia vojenskí a komisár v Trnave a Senici boli energicky a ostro vystúpili proti židom a maďarským úradníkom, snáď by nebolo prišlo ku krvipreliatiu a neporiadkom. Ale naša metóda je inakšia než metóda maďarsko-židovská.

... Skalických pánov a maďarónov bolo treba odzbrojiť, v Senici a Šaštíne bolo nutno internovať značnú časť takzvanej „inteligencie“ maďarskej, v iných obciach držíme pod prísnym dozorom isté podvratné živly, ale tým sme nikde ešte nenarušili našu novú metódu vlády spravodlivosti a lásky.

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

*Členovia dočasnej vlády pre Slovensko
Predseda dočasnej vlády dr. Vavro Šrobár
členovia vlády: dr. Pavol Blaho, Kornel Stodola,
dr. Ivan Dérer , Anton Štefánek, ing. Štefan Janšák
tajomník prezidia dočasnej vlády*

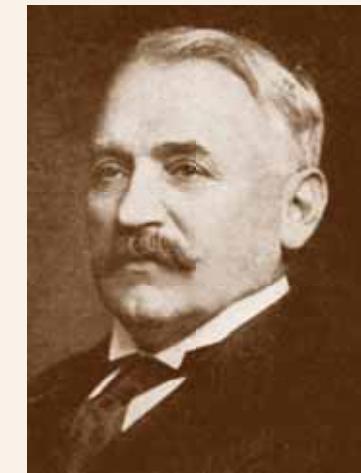
Vítanie dočasnej vlády na železničnej stanici v Skalici dňa 6. novembra 1918.

Dom dr. Jozefa Hrubého
v Hodoníne, v ktorom bola
dňa 5. 11. 1918 pracovná
porada dočasnej vlády.

Gizela Blahová

Dr. Pavel Blaho

Dr. Ludovít Okánik

Dr. Miloš Ulehla

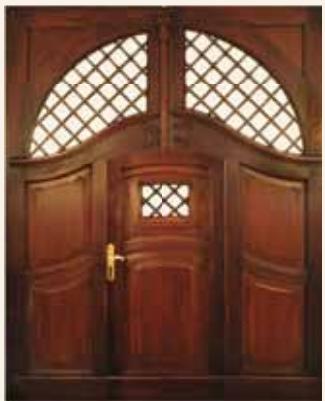
Dom kultúry, pôvodne Katolícky spolkový dom, vznikol z iniciatívy Dr. Pavla Blahu a postavený bol v roku 1905 podľa projektu architekta Dušana Jurkoviča. Od začiatku slúžil pre kultúrne, spolkové účely a ako byt Dr. Pavla Blahu. V deň príchodu dočasnej vlády sa tu konal slávnostný obed. Po odchode členov vlády zo Skalice sa stal miestom, odkiaľ Dr. Pavel Blaho riadil svoj referát až do konca roku 1918, kedy sa začalo s likvidáciou agendy dočasnej vlády.

Pamätná tabuľa k 10. výročiu príchodu Československej dočasnej vlády pre Slovensko do Skalice, umiestnená na priečelie radnice v roku 1928.

Radnica - pôvodná neskororenesančná budova radnice na námestí bola vybudovaná na starších základoch v prvej treťine 17. storočia. V 18. storočí ju prestavali v barokovom štýle a od konca 18. storočia sa stala sídlom mestskej správy. V roku 1918 tu v dňoch 6. až 14. novembra 1918 po vzniku Československej republiky sídlila Československá dočasná vláda pre Slovensko.

Velký tzv. mestský stôl z konca 19. alebo začiatku 20. storočia slúžil na oficiálne podpisovanie listín a reprezentačné úradné úkony. Na ňom podpisovali aj dokumenty počas pôsobenia Československej dočasnej vlády pre Slovensko. Dlhé roky nepoužívaný stôl bol v roku 1995 po prístavbe a rekonštrukcii radnice spolu s pôvodnou neskororenesančnou vstupnou bránou deponovaný v Záhorskom múzeu v Skalici. Pred umiestnením do obnovených priestorov radnice ich v roku 2007 zreštauroval ak. sochár Milan Flajžík.

V rámci rozsiahlej rekonštrukcie historického jadra Skalice prišlo v konečnej fáze v roku 2008 k obnoveniu a čiastočnej rekonštrukcii vnútorných priestorov a zariadenia radnice. Ráta sa pri nej i s využitím pôvodnej mestskej brány a stola, ako autentických dokladov historických udalostí.

Publikácia z roku 1968

Zostavovateľ dokumentačnej časti: Dr. Ján Buchta

Zodpovedný redaktor: Ján Pardubský

Obálku navrhol Pavol Fürstenzeller

Skalica 1918

Spomienky na príchod a pôsobenie dočasnej vlády pre Slovensko

Upravená reedícia publikácie z roku 1968

Pri príležitosti konferencie Tri veľké výročia československých dejín a semináru Skalica 1918 vydalo pre Mesto Skalica Záhorské múzeum v Skalici

Zodpovedná redaktorka: PhDr. Viera Drahošová

Texty: Dr. Ing. Štefan Janšák, dr. Ivan Dérer, Ján Duriš Frndák, články z dobovej tlače

Texty (na str. 3, 32, obrazová príloha) a zostavenie: PhDr. Viera Drahošová

Historické fotografie: archív Záhorského múzea v Skalici

Súčasné fotografie: Eduard Timko

Grafika: Ateliér Edo, s.r.o.

Náklad: 1000 ks

Trnavský samosprávny kraj – Záhorské múzeum Skalica 2008

ISBN 978-80-85446-57-9

9 788085 446579

Stredoeurópska vysoká škola v Skalici

2. medzinárodná vedecká konferencia

Tri velké československé dejín 1918, 1948 a 1968

2. októbra 2008

Mesto Skalica

Ministerstvo obrany SR, Vojenský historický ústav Bratislava

Trnavský samosprávny kraj – Záhorské múzeum Skalica

Odborný seminár *Skalica 1918*

6. novembra 2008

